
WATER- SCHAPSPEIL 2016

Trends en ontwikkelingen
in het regionale waterbeheer

 UNIE VAN
WATERSCHAPPEN

COLOFON

UITGAVE

Unie van Waterschappen
Postbus 93218
2509 AE Den Haag
www.uvw.nl

DRUKWERKPRODUCTIE

Opmeer BV, Den Haag

OPLAGE

2.000

VOORWOORD

ALLE HENS AAN DEK VOOR EEN KLIMAATROBUUST NEDERLAND

De leefbaarheid in ons land is in grote mate afhankelijk van het klimaat, en het klimaat verandert sneller dan voorzien. Dat ervaren we in onze praktijk en blijkt ook uit recent KNMI-onderzoek. De omvang van extreme neerslaggebeurtenissen rond 2014 ligt gemiddeld 10% hoger dan 'normaal'. Ze komen ongeveer 2x zo vaak voor als in het verleden, en zullen in de toekomst verder toenemen.

Waterschappen staan als eerste aan de lat in de strijd tegen wateroverlast. We moeten in een nog hoger tempo dan verwacht anticiperen op de klimaatveranderingen. Het Deltaprogramma 2017 kondigde al aan dat wateroverlast een punt van aandacht is. Een onderdeel van het Deltaprogramma is het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie, waarin wateroverlast een prominente rol heeft.

Daarnaast staat in het Deltaprogramma 2017 dat de Unie van Waterschappen initiatief neemt om samen met andere partijen met wateroverlast aan de slag te gaan. Het is namelijk een vraagstuk voor heel Nederland om zo goed mogelijk om te gaan met de veranderende weersomstandigheden. Ook in droge perioden moeten we ervoor zorgen dat er voldoende zoetwater beschikbaar blijft. Zowel in stedelijke woonwijken als in landelijk agrarisch

gebied. Het is ook zeker niet een probleem van de waterschappen alleen of wat de waterschappen in hun eentje kunnen oplossen. De Waterschappen zetten nu de eerste stap voor een interbestuurlijke aanpak van Wateroverlast. Maar daar hebben we gemeenten, provincies, het Rijk en ook andere partijen als agrariërs en landeigenaren voor nodig. Ondanks alle maatregelen die nog genomen kunnen worden is wateroverlast nooit altijd en overal te voorkomen. En daar moeten we ook mee leren omgaan.

Waterkwaliteit

Het verbeteren van de waterkwaliteit is een kwestie van lange adem. Het water wordt schoner, maar we zijn er nog niet. We meten nog geregeld te veel gewasbeschermingsmiddelen, meststoffen en geneesmiddelen.

Er komen ook steeds meer nieuwe stoffen bij die schadelijk zijn, voor onze eigen gezondheid en voor die van plant en dier. Voor een deel blijven we inzetten op het zo goed mogelijk schoonmaken van het afvalwater. Maar dat is een end-of-pipe oplossing. Dat kost veel geld, het is niet duurzaam en we bereiken er niet genoeg mee. Het is daarom beter om met elkaar te zorgen dat er zo weinig mogelijk stoffen in het water terechtkomen die we er niet in willen hebben. Waarom is dat beter? Omdat het eerlijker (de veroorzaker betaalt), duurzamer en op termijn goedkoper is. De waterschappen, de industrie en de landbouw zijn daar samen verantwoordelijk voor.

Onze watersystemen worden tot het uiterste op de proef gesteld. Zowel door het klimaat, als door het intensieve gebruik van het systeem door landbouw, industrie, recreatie en natuur. In deze editie van Waterschapspeil leest u wat de waterschappen de afgelopen jaren hebben gedaan aan het uitvoeren van hun kerntaken, waar dat toe heeft geleid en welke factoren daarop van invloed zijn. Dit inzicht is van groot belang. Zowel voor de waterschappen zelf, die de onderliggende cijfers en vergelijkingen via waterschapsspiegel.nl gebruiken om zich steeds verder te verbeteren, als voor onze omgeving met wie wij samen werken aan een steeds veiliger en leefbaarder Nederland.

A handwritten signature in black ink, consisting of a large, stylized 'H' followed by a horizontal line and a small dot.

Hans Oosters, voorzitter Unie van Waterschappen

INHOUDSOPGAVE

03	VOORWOORD	55	DEEL 2: DE ORGANISATIE VAN DE WATERSCHAPPEN
07	DOEL EN OPZET		
11	I. RONDJE LANGS DE WATEREN	59	6. Inzicht in de financiën
21	II. SAMENVATTING: RESULTATEN EN AMBITIES	71	7. Bestuursakkoord water: besparingen en samenwerking
27	DEEL 1: HET WERK VAN DE WATERSCHAPPEN	81	8. Dienstverlening in cijfers
27	1. Bescherming tegen overstromingen: voorbereiding op nieuwe normen		
33	2. Voldoende water: voorkomen van overlast én tekorten		
37	3. Waterkwaliteit: de zorg voor schoon water		
41	4. Zuiver afvalwater: impact door samenwerking		
49	5. Maatschappelijk verantwoord		

DOEL EN OPZET

Waterschapspeil 2016 is de vijfde landelijke rapportage over de trends en ontwikkelingen in het regionale waterbeheer. De waterschappen doen hiermee gezamenlijk verslag van de resultaten die zij met name in de periode 2013-2015 hebben bereikt. Ook geven ze hiermee aan voor welke uitdagingen zij de komende jaren staan, want in onze laaggelegen delta is het werk aan het waterbeheer nooit af.

Waterschapspeil 2016 is bedoeld om relaties en partners te informeren over de taken en de belangrijkste prestaties van de waterschappen in de afgelopen jaren. Door deze rapportage kan iedereen politici, bestuurders, toezichthouders, samenwerkingspartners en burgers op hoofdlijnen kennismaken van het werk en de verrichtingen van de waterschappen. Deze rapportage geeft invulling aan de doelstelling van de waterschappen om als moderne overheid op een transparante wijze verantwoording af te leggen.

De prestaties van de waterschappen over 2015 vormen de basis van Waterschapspeil 2016. De gegevens over de waterkwaliteit zijn gebaseerd op de formele KRW (Kader Richtlijn Water) beoordeling die de grondslag vormde voor de bestuurlijk vastgestelde rapportage SGBP-2015 (over de periode 2012-2014). Waar mogelijk zijn vergelijkingen gemaakt met de gegevens uit

2011 en 2013. Om te leren van elkaars prestaties en daarmee de eigen resultaten, processen en dienstverlening te kunnen verbeteren, voeren de waterschappen elke twee jaar een onderling vergelijkend onderzoek uit. Alle waterschappen nemen op vrijwillige basis deel aan deze bedrijfsvergelijking. De resultaten worden op waterschapniveau vastgelegd in de rapportage Waterschapsspiegel. De waterschappen zijn een transparante overheid en ontsluiten deze detailinformatie via een speciale website en als open data bestand aan geïnteresseerden via waterschapsspiegel.nl.

LEESWIJZER

In het eerste deel van deze rapportage leest u wat de waterschappen hebben gerealiseerd op het terrein van waterveiligheid, watersystemen, afvalwaterzuivering, innovatie en duurzaamheid.

In het tweede deel vindt u informatie over de organisatie van de waterschappen, de financiën, de afspraken in het kader van het Bestuursakkoord Water en ten slotte de dienstverlening. Maar we nemen u allereerst mee naar enkele belangrijke actuele ontwikkelingen in het waterbeheer.

I. RONDJE LANGS DE WATEREN

Sinds de vorige editie van Waterschapspeil is er veel gebeurd in Nederland Waterland: de waterschappen staan als eerste aan de lat om ons land te beschermen tegen de gevolgen van klimaatverandering. Dat deze al aan de gang is ervaren wij meer en meer in het dagelijkse werk. Om te zorgen voor een droge en leefbare delta, is het alle hens aan dek voor iedereen. De Omgevingswet wordt hiervoor het nieuwe kader. De waterschappen lopen zich warm voor de nieuwe normen voor de primaire waterkeringen die vanaf 1 januari 2017 leidend zijn voor de toetsingen, de Kader Richtlijn Water houdt de verbetering van de waterkwaliteit hoog op de agenda en waterschappen maken serieus werk van het energieakkoord.

Graag nemen wij u in vogelvlucht mee met een 'rondje langs de wateren'.

WATERVEILIGHEID IN HET DELTAPROGRAMMA, VOLDOEN AAN NIEUWE NORMEN

Het Deltaprogramma 2015 stippelt de koers uit om Nederland op lange termijn te beschermen tegen overstromingen en van voldoende zoetwater te voorzien. Essentieel in het Deltaprogramma is een nieuwe veiligheidsnorm. De oude was gebaseerd op de kans dat water over de dijk stroomde. De nieuwe norm betekent dat voor iedereen die in Nederland binnendijks woont, de kans op verdrinking door overstroming nooit groter is dan een honderdduizendste per jaar. Doel is keringen op orde in 2050.

In 2016 hebben de waterschappen ingezet op de implementatie van de nieuwe normen en de voorbereidingen op de komende beoordelingsronde 2017-2022 van de primaire waterkeringen. De insteek is om dat beoordelingsproces doelmatig te houden en deze eerste ronde ook te gebruiken om de nieuwe normen ons eigen te maken en met elkaar ervaring op te bouwen met de nieuwe beoordelingssystematiek. De nieuwe normen hebben ook gevolgen voor het beheer en onderhoud, vergunningverlening en geeft inzichten voor de calamiteitenzorg. Ook kijken de waterschappen met de provincies naar de gevolgen voor de regionale keringen.

We weten nu al dat de nieuwe normen zorgen voor een forse opgave om de dijken te versterken. Deze dijkversterkingsopgave

heeft ook impact op de omgeving. De waterschappen en Rijkswaterstaat zijn in gesprek met hun omgeving en zien de opgave ook als ruimtelijke kans waar mogelijkheden liggen voor andere partijen om ontwikkelingen te realiseren.

STEEDS MEER WATEROVERLAST DOOR KLIMAAT-VERANDERING

De waterschappen merken de klimaatverandering als eerste in het dagelijkse werk. Hoosbuien en periodes van droogte wisselen elkaar in hoog tempo af waardoor het watersysteem tot het uiterste op de proef wordt gesteld. De frequentie en intensiteit van regenbuien neemt sneller toe dan verwacht. De hoosbuien die op basis van de meest recente KNMI-scenario's pas in 2050 werden voorspeld, vallen nu al. Er is de afgelopen 10 jaar door de waterschappen al 1,5 miljard euro geïnvesteerd in maatregelen tegen wateroverlast, maar er zal nu een extra inzet van alle partijen nodig zijn. Samen met het Rijk, gemeenten, provincies, particulieren en bedrijven kijken de waterschappen wat mogelijkheden zijn om wateroverlast te verminderen.

Altijd alle wateroverlast voorkomen is helaas niet mogelijk en de hiervoor genoemde partijen hebben allen ook een eigen verantwoordelijkheid in het nemen van maatregelen tegen wateroverlast. Vele dilemma's komen hierbij langs. De ruimte in ons land is schaars en rekening willen houden met klimaatverandering legt letterlijk beslag op die ruimte. Waterschappen merken dat

dagelijks in bijvoorbeeld de onderhandelingen met projectontwikkelaars om bouwplannen voor nieuwe industrieterreinen, woonwijken, infrastructuur etc. ook werkelijk water robuust uit te voeren.

WATERKWALITEIT: VEEL BEREIKT, MAAR LANGE ADEM NODIG

Er een grote opgave op het gebied van de waterkwaliteit. De Kaderrichtlijn Water (KRW) moet ervoor zorgen dat in 2027 de Nederlandse oppervlaktewateren voldoen aan de zogenaamde 'chemische en ecologische normen'. De KRW geeft door de vele maatregelen die er in zijn vastgelegd een grote impuls aan de verbetering van de waterkwaliteit. Lopende het project worden vooral de normen voor de chemische kwaliteit steeds verder aangescherpt en wordt de lijst van vervuilende stoffen aangepast aan de nieuwste inzichten. Een water moet voor alle stoffen een voldoende scoren wil het een positief oordeel krijgen.

Wat we daarnaast zien is dat ondanks alle maatregelen, een verdere verbetering van de kwaliteit een kwestie is van lange adem en extra inzet. En van veel afstemming en samenwerking met partijen zoals de landbouw. Op dit terrein zijn de waterschappen erg actief en lopen tal van initiatieven. Een voorbeeld is vermindering van de verspreiding van stikstof en fosfaat, en van gewasbeschermingsmiddelen. Verschillende waterschappen werken met de aanpak "Schoon erf, schone sloot" waarbij samen

met de agrarische ondernemers wordt gekeken hoe erfafspoeling kan worden voorkomen.

Via het deltaplan agrarisch waterbeheer probeert de landbouw het vrijkomen van schadelijke stoffen terug te dringen. Met de sector zijn haalbare en realistische maatregelen afgesproken om normoverschrijdingen van gewasbeschermingsmiddelen in lokaal oppervlaktewater terug te brengen, die in het Activiteitenbesluit worden geregeld. De waterschappen zijn blij met de afspraken maar maken zich ook zorgen over de voortgang en meetbare waterkwaliteitsverbetering. Verder uitstel is gelet op de waterkwaliteit voor ons onaanvaardbaar. Naleving van de afspraken is een voorwaarde voor het verbeteren van de waterkwaliteit.

Ook nieuwe stoffen, zoals geneesmiddelen, kunnen problemen opleveren voor de waterkwaliteit. Over de hoeveelheden en het effect hiervan op de ecologische kwaliteit is weinig bekend. Bronaanpak is voor ons de meest duurzame aanpak van het probleem. Wat immers niet in het water komt, hoeft er ook niet uitgezuiverd te worden. Aanvullend hierop kijken de waterschappen of op rioolwaterzuiveringsinstallaties (RWZI's) nieuwe stoffen uit het afvalwater gezuiverd kunnen worden.

Voorafgaand aan een keuze voor aanvullende zuivering moet een zorgvuldige onderbouwing van noodzaak, kosten en effectiviteit uitgevoerd worden. In de ketenaanpak geneesmiddelen wordt op

iedere schakel in de keten door organisaties gekeken naar het eigen handelingsperspectief. Het huishoudelijk afvalwater is binnen Nederland de belangrijkste bron van humane geneesmiddelen. Omdat een belangrijk deel van de geneesmiddelen in het Nederlandse oppervlaktewater afkomstig is van buurlanden en de farmacie internationaal georganiseerd is, is ook de internationale aanpak van belang. Het Rijk speelt hierin een belangrijke rol.

ENERGIE- EN GRONDSTOFFENWINNING VRAGEN OM MEER JURIDISCHE EN FISCALE RUIMTE

Waterschappen hebben convenanten, akkoorden en Green Deals gesloten met het Rijk met het oog op energiebesparing en productie van duurzame energie. Belangrijkste doelstelling is dat wij in 2020 voor minstens 40% van de eigen energiebehoefte voorzien door eigen duurzame energieproductie. Naast de RWZI als energie- en grondstoffenfabriek, worden in toenemende mate andere duurzame energiebronnen als wind, zon, warmte en waterkracht toegepast.

Waterschappen zijn met deze resultaten koploper in de energietransitie. De grootste uitdaging zijn de juridische vraagstukken. Uit een juridische handreiking blijkt dat de regeldruk groot is. De waterschappen willen meer juridische en fiscale (experimenter) ruimte om de kansen voor duurzame energie te benutten, zeker nu wij door de Tweede Kamer gevraagd zijn om te onderzoeken op

welke termijn energieneutraliteit mogelijk is. Naast energie kunnen waterschappen ook grondstoffen terugwinnen uit het afvalwater, en zo een bijdrage leveren aan de circulaire economie. Maar ook hier ervaren wij juridische belemmeringen, zoals de status als 'afval' van de grondstoffen in het afvalwater.

De waterschappen denken graag mee over het wegnemen van dergelijke juridische belemmeringen, omwille van een versnelling van de circulaire economie en de energietransitie.

OMGEVINGSWET KOMT ER AAN, ROEP OM BORGING VAN BEVOEGDHEDEN EN NORMEN

In 2015 stemden beide Kamers in met de Omgevingswet. Deze wet bundelt 26 bestaande wetten voor onder meer bouwen, milieu, water, ruimtelijke ordening en natuur en moet ingaan in 2019. Er moet nog veel uitvoeringsregelgeving worden vastgesteld.

De waterschappen zijn blij met de Omgevingswet, maar hebben drie fundamentele aandachtspunten. Wij willen ten eerste blijven beschikken over zelfstandige bevoegdheden met betrekking tot vergunningverlening en handhaving. Deze bevoegdheden zijn van fundamenteel belang om onze taken goed te kunnen uitvoeren. Ten tweede willen wij dat het watertoetsproces opgenomen wordt in de Omgevingswet. Tot slot moeten de veiligheidsnormen van primaire waterkeringen op wetsniveau opgenomen worden in de Omgevingswet in plaats van op het niveau van een Algemene

Maatregel van Bestuur (AMvB). Door de normen op wetsniveau te borgen, is het parlement volledig betrokken bij vaststelling ervan. Dit vergroot de democratische legitimatie van de normen.

DIGITALISERING; SAMEN MET DE OMGEVING NOG BETERE RESULTATEN BOEKEN

De waterschappen zetten vol in op digitalisering in de overtuiging dat deze in dienst staat van het verder verbeteren van onze taakuitoefening, samen met onze omgeving. Die inzet blijkt ook uit de scores in de monitor Digitale Volwassenheid die in 2015 is uitgevoerd in opdracht van het ministerie van BZK. Hierin komen de waterschappen als best presterende overheidslaag naar voren.

De Omgevingswet zou niet kunnen worden uitgevoerd zonder digitalisering. Het digitaal stelsel neemt dan ook een belangrijke plaats in op de agenda van de waterschappen. 1 januari 2017 moet de Digitale Overheid een feit zijn en moet iedereen digitaal zaken kunnen doen met één overheidsloket. Maar er speelt meer. In de zomer van 2015 is de wet Hergebruik Overheidsinformatie van kracht geworden, die overheden verplicht hun data aan te bieden aan wie daar om vraagt in een leesbaar computerformaat. Om hier goed aan te kunnen voldoen moeten bijvoorbeeld dilemma's tussen snelle beschikbaarheid en validatie van data worden opgelost. Burgerparticipatie vraagt om een informatiepositie en dialoog die de overheid vooral digitaal moet faciliteren. De behoefte om binnen de organisatie oriënterend te opereren kan

op gespannen voet komen te staan met de maatschappelijke behoefte aan volledige transparantie. Ondertussen nemen cyberaanvallen hand over hand toe en werken de waterschappen hard aan de verschillende opgaven rondom informatieveiligheid conform de rijksbrede afspraken.

Om richting te geven in deze digitale wereld hebben de waterschappen het Digikompass opgesteld. Hierin zijn vijf leidende principes benoemd: toegankelijk, alert, transparant, betrouwbaar en samen. Samenwerking is een van de randvoorwaarden voor een succesvol digitaal stelsel. Open Data en transparantie over en weer met collega-overheden, spelen hierin een belangrijke rol. Voor de uitwerking zijn voor de waterschappen realistische doelstellingen, betaalbaarheid en technische haalbaarheid van groot belang.

OPVOLGING OESO AANBEVELINGEN

In maart 2014 concludeerde de OESO dat het Nederlandse waterbeheer klaar is voor de toekomst. De OESO ziet het Nederlandse waterbeheer als 'wereldwijde referentie' met een 'excellent track record'. De OESO wijst daarbij op de bestuurlijke organisatie die zich steeds heeft aangepast aan nieuwe omstandigheden en in het bijzonder op de rol die de waterschappen daarin spelen. Tegen relatief lage kosten -1,26% van het BNP-zorgen we voor waterveiligheid, waterkwaliteit en voldoende water.

De OESO benoemde ook een aantal aandachtspunten. Om te beginnen het lage 'waterbewustzijn' van de Nederlanders, ondanks de toenemende kans op wateroverlast en de zorgen over de waterkwaliteit. Deze zogenaamde 'awareness gap' is een bedreiging voor de bereidheid om te blijven investeren in het watersysteem. Die handschoenen hebben we opgepakt. Samen met onze partners hebben we de afgelopen jaren ingezet op het vergroten van de bekendheid met wat er gebeurt en moet gebeuren om ons land droog en leefbaar te houden. Waterschappen doen volop mee aan de watersectorbrede publieksaanpak Ons Water.

Uitgangspunten zijn het gebruiken van Ons Water als paraplu in de publiekscommunicatie, informatie geven die 'dichtbij de ontvanger ligt' (eigen omgeving, op postcodeniveau), handelingsperspectief bieden en het benutten van 'touchpoints' (momenten waarop de ontvanger open staat voor informatie). Deze communicatie vindt zowel online als offline plaats, met als basis de portal www.onswater.nl (waterverhalen op postcodeniveau). Daarnaast zijn er diverse aan Ons Water gelinkte websites als www.destaatvanonswater.nl (publieksvriendelijke informatie over waterbeleid) en de app Overstroom ik? Hierop zien bewoners wat hun overstromingsrisico is en hoe ze zich hierop kunnen voorbereiden. Aan de jaarlijkse Waterinnovatieprijs is de categorie 'Waterbewustzijn' toegevoegd voor vernieuwende projecten op het gebied van communicatie, educatie en participatie die bijdragen aan het verhogen van het waterbewustzijn.

Waterschappen kennen altijd al interactie met stakeholders variërend van voorlichtingsavonden tot participatietrajecten, maar er ontstaan steeds meer nieuwe initiatieven om de omgeving actief te betrekken die ook bijdragen aan het waterbewustzijn. Van een heel andere orde was de publiekstrekker Waterlicht in samenwerking met Studio Roosegaarde. Tienduizenden mensen hebben aan de hand van dit project ervaren hoe hoog het water zou kunnen komen in Westervoort, op Schokland in de Flevopolder en op het Museumplein in Amsterdam.

Een ander aandachtspunt dat uit het OESO rapport naar voren kwam was het vergroten van de stakeholderbetrokkenheid bij de benchmarks. Om hier invulling aan te geven is er een 'stakeholderjourney' geweest waarbij aan de hand van een open uitnodiging stakeholders uit alle richtingen mee konden denken over de rol die zij in de bedrijfsvergelijkingen zouden kunnen vervullen. Dit traject is door de stakeholders zeer gewaardeerd en heeft zijn beslag gekregen in de vernieuwde visie van de waterschappen op hun bedrijfsvergelijkingen.

Ook signaleerde de OESO dat waterkwaliteit en de veerkracht van zoetwaterecosystemen sinds enige tijd meer aandacht krijgen, maar blijven zorgen voor aanzienlijke uitdagingen. Volgens de OESO vragen zij om een bijstelling van de water governance. De OESO gaf aan dat er gekeken kan worden hoe de financiële prikkels om efficiënt om te gaan met 'te veel', 'te weinig' en 'te vervuild' water in Nederland kunnen worden versterkt. Mede om

dit te onderzoeken hebben de waterschappen een Commissie Aanpassing Belastingstel (CAB) ingesteld. De CAB doet onderzoek naar de vraag of het belastingstelsel van de waterschappen op de middellange termijn houdbaar is en komt met verbetervoorstellen indien blijkt dat aanpassingen wenselijk zijn. In de loop van 2017 presenteert de commissie haar voorstellen.

BESTUURSAKKOORD WATER: SAMENWERKEN LOONT

Het Bestuursakkoord Water (BAW) werd in 2011 gesloten tussen het Rijk, de Unie van Waterschappen, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, het Interprovinciaal Overleg, en de Vereniging van drinkwaterbedrijven in Nederland. Het doel is de doelmatigheid in het waterbeheer te vergroten. Deze afspraken lopen tot en met 2020. In 2013 vond de eerste tussentijdse evaluatie van het Bestuursakkoord Water plaats.

Deze tussenevaluatie van akkoord laat zien dat op alle fronten duidelijke stappen zijn gezet op het punt van een meer efficiëntere werkwijze. Bovendien zijn nu reeds een substantiële besparing wordt bereikt. Wanneer de partijen doorgaan op de ingeslagen weg zal het beoogde efficiencydoel in 2020 kunnen worden bereikt. Verder wordt geconstateerd dat het BAW als instrument goed blijkt te werken bij de Nederlandse waterpartijen die voor een gezamenlijke opgave staan. De tweede evaluatie wordt eind 2016 uitgevoerd.

Los van de evaluatie kijken de waterketenpartners jaarlijks via de landelijke monitor hoe de samenwerking in de regio's gestalte krijgt. Deze komt tot uitdrukking in beleidsmatige keuzes, efficiencymaatregelen in de bedrijfsvoering en ook steeds vaker in het optimaliseren van investeringen. De uniforme BAW-monitor, die voor de regio's is ontwikkeld, geeft de regio's ook inzichten in hun eigen vooruitgang. We liggen goed op koers. De website www.samenwerkenaanwater.nl geeft een overzicht van de vele initiatieven die in het land plaatsvinden. De jaarlijkse regiomonitor is een doelmatig en breed gedragen instrument om de voortgang tot in 2020 te bewaken, en de uitkomsten van begin 2016 maken wat de waterschappen betreft een eventuele tweede visitatiecommissie in 2017 overbodig.

De waterschappen hebben gezamenlijk met het ministerie van IenM het Hoogwaterbeschermingsprogramma opgepakt en financiële afspraken gemaakt over de nieuwe normen voor waterveiligheid. Alle bij het BAW betrokken partijen zijn zeer tevreden over de verbeterde samenwerking die de afsluiting van het BAW in 2011 tot gevolg heeft gehad. Partijen weten elkaar veel beter te vinden dan voorheen en de samenwerking heeft een flinke impuls gekregen.

Bij de evaluatie eind 2016 wordt ook vooruit gekeken naar nieuwe thema's om landelijk afspraken over te maken, zoals het tegengaan van wateroverlast, het bevorderen van de waterkwaliteit en de circulaire economie.

VOORTDURENDE BEHOEFTE AAN FINANCIËLE RUIMTE

Uit het voorgaande blijkt dat de waterschappen actief inspelen op de steeds hogere eisen die aan het waterbeheer worden gesteld. Ook brengen zij duurzaamheid, innovatie en efficiency echt in praktijk. Om dit te kunnen blijven doen is het nodig dat de investeringen van de waterschappen op peil blijven. Met dit in gedachten zijn de waterschappen niet gerust op de gevolgen van de Wet Houdbare overheidsfinanciën (Wet Hof) en ervaren zij fiscale belemmeringen in de vorm van met name vennootschapsbelasting en BTW.

Deze Wet Hof heeft als doelen om het begrotingstekort van de Nederlandse overheid, ook wel 'EMU-tekort' genoemd, structureel te verlagen en de overheidsschuld te verminderen. De eerste afspraken over de invulling van de Wet Hof, die het kabinet met de provincies, gemeenten en waterschappen maakte, geven de waterschappen enerzijds tot en met 2017 perspectief om een groot deel van hun voorgenomen investeringen uit te voeren, maar anderzijds ook onzekerheid voor de periode daarna. Investeringen die noodzakelijk zijn voor bescherming van burgers, woonbaarheid en volksgezondheid moeten mogelijk blijven. De waterschappen zijn als functionele overheid opgericht voor een goede behartiging van deze taken en belangen. In het belang van onze burgers moeten waterschappen nu en in de toekomst voldoende ruimte houden voor deze investeringen.

De waterschappen zijn bang dat de per 2016 ook voor hen van kracht geworden verruimde vennootschapsbelastingplicht een rem zet op investeringen in duurzaamheid, innovatie en vergroening en de business cases van reeds in gebruik genomen installaties niet meer of minder rendabel maakt. De (potentiële) belastingplicht belemmert dus het verwezenlijken van de doelmatigheids- en de duurzaamheidsdoelstellingen van de waterschappen en zet de daarover met het kabinet gemaakte afspraken onder druk.

In samenwerking met elkaar en met andere partijen in het waterbeheer dingt de BTW-regelgeving soms tot het in rekening brengen en afdragen van BTW. Ook dit zet een rem op doelmatigheidsambities en draagt niet bij aan het volledig benutten van het samenwerkingspotentieel dat in het BAW wordt geadresseerd.

II. SAMENVATTING: RESULTATEN EN AMBITIES

Waterschapspeil en de uitgebreidere vergelijkingsrapportage Waterschapsspiegel bieden de waterschappen inzicht in de eigen prestaties en in de ontwikkeling ten opzichte van die van andere waterschappen. De rapportages signaleren ook waar de prestaties van de sector achterblijven bij de doelstellingen en verwachtingen. Op deze terreinen worden verbeterpunten benoemd, die de waterschappen de komende periode samen oppakken.

De vorige editie van Waterschapspeil heeft geleid tot leerkringen op het gebied van peilbesluiten en waterkwaliteit. In deze leerkringen hebben waterschappen kennis uitgewisseld wat geleid heeft tot verbeteringen. Ook deze ronde levert een aantal onderwerpen op waar de waterschappen extra intensief mee aan de slag gaan. Deze worden met de directie en bestuurders van de waterschappen voor het einde van 2016 vastgesteld.

BESCHERMING TEGEN WATER

Verbeteringen aan de primaire waterkeringen worden uitgevoerd in het kader van het Hoogwater beschermingsprogramma-2 (HWBP-2) en zijn opvolger het HWBP-programma. Het HWBP-2 programma is vastgesteld op basis van de tweede veiligheidstoets en bevindt zich in de realisatiefase. Totaal wordt er 366 km

verbeterd in het HWBP-2 waarvan 175 km ultimo 2015 is gerealiseerd. Het merendeel van de grote dijkverbeteringsprojecten heeft op dit moment de planvormende fase met alle procedures in de ruimtelijke ordening doorlopen. Dit betekent dat de grote risico's feitelijk nu bekend zijn en de uitvoering goed op stoom komt.

De uitkomsten van de derde veiligheidstoets zijn gebruikt om het HWBP-programma op te stellen. Het HWBP-programma is het vervolg op het HWBP-2 programma en een continu proces, vandaar dat over het HWBP-programma wordt gesproken. Niet alle afwijkingen ten opzichte van de norm kunnen tegelijk opgepakt worden. Het HWBP anticipeert op het nieuwe waterveiligheidsbeleid door projecten met de hoogste urgentie (afstand tot de norm) als eerste te versterken.

Conform de afspraken in het Deltaprogramma dienen de primaire keringen in 2050 op orde te zijn.

De waterschappen hebben eind 2015 8415 km regionale keringen getoetst. Het percentage regionale keringen dat voldoet is 57%. In 2015 is door de waterschappen in totaal 150 km opgepakt. Het is een grote opgave om in 2020 alle regionale keringen op orde te hebben. Voor sommige waterschappen zijn de uitdagingen voor de regionale keringen extra groot. Voorbeelden van onderliggende oorzaken voor een trage voortgang of wijziging in kilometers zijn een grote financiële opgave of complicerende factoren voor de uitvoering. Nieuwe inzichten op het gebied van bijvoorbeeld veiligheid in een bijzondere combinatie met aardbevingsgevoeligheid of een slappe ondergrond hebben invloed op de wijze van omgang met de regionale keringen. Dit speelt in het bijzonder bij de waterschappen Brabantse Delta, Hollands Noorderkwartier, Fryslân, Noorderzijlvest en Hunze en Aa's.

VOLDOENDE WATER

Alle waterschappen zullen in de komende tijd het watersysteem doorrekenen op basis van de in november 2015 uitgekomen nieuwe neerslagstatistieken, waarbij rekening is gehouden met de klimaatverandering. De waterschappen hebben er voor gezorgd dat inmiddels voor 99% van de totale oppervlakte in Nederland aan de normen voor wateroverlast wordt voldaan. Door de nieuwe klimaatscenario's ontstaat echter een nieuwe opgave.

Voor het peilbeheer in polders en droogmakerijen (ruim 50% van Nederland) moeten waterschappen peilbesluiten opstellen. In 2015 beschikken de waterschappen voor 81% van deze gebieden over actuele peilbesluiten. De ambitie was dat in 2015 minimaal 80% van de peilbesluiten actueel is.

SCHOON WATER

De kwaliteit van het oppervlaktewater is de laatste jaren op onderdelen verbeterd, maar we zijn er nog niet. Ondertussen worden continu nieuwe stoffen toegevoegd aan de normlijsten, waardoor de lat steeds hoger komt te liggen. Het terugdringen van schadelijke stoffen in het oppervlaktewater is dan ook een zaak van lange adem en nauwe samenwerking met verschillende partijen. Waterschappen hebben zelf maar beperkt invloed op de vervuilingsbronnen en zoeken samenwerking met de agrarische sector. De kwaliteit van het zwemwater is de afgelopen jaren verder gestegen. In 2015 voldeed 97% van het zwemwater aan de Europese richtlijn. In 2014 is de Zwemwaterapp gelanceerd waarmee informatie over de zwemwaterlocaties wordt ontsloten zoals de actuele zwemwaterkwaliteit.

ZUIVER AFVALWATER

Ook in 2015 waren de prestaties in de afvalwaterzuivering goed. Het gemiddelde zuiveringsrendement bedroeg 88% en in bijna 99% van de situaties werd voldaan aan de lozingseisen. De ambitie

is om deze prestaties onveranderd hoog te houden en tegelijkertijd te werken aan kostenbesparing. De waterschappen werken intensief samen met gemeenten en drinkwaterbedrijven, om te besparen op investeringen en uitvoeringskosten in de (afval) waterketen, de kwaliteit te verhogen en de kwetsbaarheid te verminderen. De waterschappen willen deze samenwerking verder versterken en streven naar een verdere terugdringing van de kosten.

Een groot deel van de samenwerkingsverbanden van gemeenten, waterschappen en drinkwaterbedrijven laat goede voortgang zien in de uitvoering van afspraken over kostenbeheersing en kwaliteitsverbetering uit 2011 in het Bestuursakkoord Water. De ambitie is om samen met gemeenten besparingen in de afvalwaterketen te realiseren, die oplopen tot in totaal € 380 miljoen in 2020.

Eind 2014 heeft een onafhankelijke visitatiecommissie waterketen onder voorzitterschap van mw. Peijs in haar eindrapportage 'Waterketen 2020 - Slim, betaalbaar, robuust' geconstateerd dat de doelen met extra inspanningen haalbaar zijn. De Minister van Infrastructuur en Milieu heeft dit standpunt overgenomen en geeft in een brief aan de Tweede Kamer aan dat de uitdaging is om de komende periode vervolgstappen te zetten die de samenwerking in de keten zullen verankeren.

Hiervoor is eind 2015 de 'Kansenkaart waterketen' gelanceerd. Deze richt het vizier op de brede samenwerking in de waterketen.

ENERGIE EN DUURZAAMHEID EN INNOVATIE

De ambitie is dat de waterschappen in 2020 40% van de eigen energiebehoefte opwekken. Het aandeel duurzame energieproductie van de waterschappen vertoont een stijgende trend en bedraagt in 2015 bijna 30% voor de totale sector. In de periode van 2013 naar 2015 is het aandeel van de inkoop dat voldoet aan de duurzaamheidscriteria van de overheid gestegen van 93% naar 98%.

Het waterbeheer vraagt vandaag de dag om vernieuwing en kennisontwikkeling. Nieuwe concepten en technologieën zijn nodig om tegen aanvaardbare kosten invulling te geven aan de watertaken veiligheid, droge voeten en voldoende en schoon water. Waterschappen bundelen de krachten om hier samen met kennisinstellingen en bedrijven invulling aan te geven. De initiatieven rond de Energie en Grondstoffenfabriek laten zien wat samenwerking in relatief korte tijd kan bereiken op innovatiegebied. Meer hierover is te zien op uwv.nl/waterschappeninnoveren

DOELMATIGHEID EN FINANCIËN

Ondanks de noodzakelijke forse investeringen hebben de waterschappen de gemiddelde lastenstijging voor burgers en bedrijven in 2014 en 2015 weten te beperken tot iets boven het inflatieniveau. Dit is ruim binnen de bandbreedte die is afgesproken in het Bestuursakkoord Water. Dit gebeurt bijvoorbeeld door besparingen door te voeren in het waterbeheer

en de afvalwaterzuivering, maar ook door de kosten van de belastingheffing te verlagen door samen te werken. Zowel op korte als lange termijn zien de waterschappen hiervoor nog steeds kansen. Voorbeelden zijn de samenwerking met gemeenten en Rijkswaterstaat, maar ook gezamenlijk inkopen en aanbesteden.

DIENSTVERLENING

Het aandeel vergunningaanvragen dat tijdig is afgehandeld bedraagt in 2015 92% en is daarmee gelijk gebleven ten opzichte van 2013. Een belangrijke ambitie is de verkorting van de periode waarin klachten worden afgehandeld. Het aandeel tijdig afgehandelde klachten steeg met 0,5% ten opzichte van 2013, naar 90,5%.

Kernindicatoren van de waterschappen

Indicator	2015	Verandering ten opzichte van 2013
% Lengte primaire waterkeringen dat aan de normen voldoet	73%	+ 4%
% Lengte getoetste regionale waterkeringen dat aan de normen voldoet	57%	-10%
% oppervlakte beheergebieden dat voldoet aan normen van onaanvaardbare wateroverlast	99,1%	Gelijk gebleven
% actuele verplichte peilbesluiten	81%	+22%
% waterlichamen waar oppervlaktewater voldoet aan normen prioritair en gevaarlijke stoffen	43%	-10%
% waterlichamen waar oppervlaktewater voldoet aan normen voor fosfor	77,3%	+4,1%
% waterlichamen waar oppervlaktewater voldoet aan normen voor stikstof	81,6%	-0,6%
% zwemwaterlocaties dat voldoet aan kwaliteitsnormen	97%	+2%
Voldoen aan de afnameverplichting zuivering	97,6%	-1%
Zuiveringsprestatie	87,2%	+0,1%
Naleving lozingseisen	99%	+0,3%
Energie efficiencyverbetering per jaar in zuiveringsbeheer periode 2009-2015	3,1%	+0,1%
Totaal energieverbruik waterschappen	9222 TJ	-2,7%
Aandeel eigen productie van totaal energieverbruik	29,7%	+2,7%
Aandeel duurzame inkoop	98%	+5%
Carbon Footprint totaal voor de waterschappen	387.923 ton CO ₂	-16%
% Vergunningaanvragen Waterwet en keur binnen wettelijke termijnen afgewikkeld	92%	Gelijk gebleven
% Aandeel tijdig afgehandelde klachten	90,5%	+0,5%
Totale netto kosten	2,6 miljard	+6%
Totale belastingopbrengsten	2,6 miljard	+6%

- 1 Nieuwe inzichten op het gebied van gevoeligheid voor aardbevingen en (slappe) ondergrond hebben voor de beoordeling van verschillende regionale keringen gevolgen gehad.
- 2 In deze periode heeft de Europese Commissie de eisen aangescherpt en stoffen toegevoegd.

ALLE HENS AAN DEK VOOR EEN VEILIGE DELTA

NEDERLAND

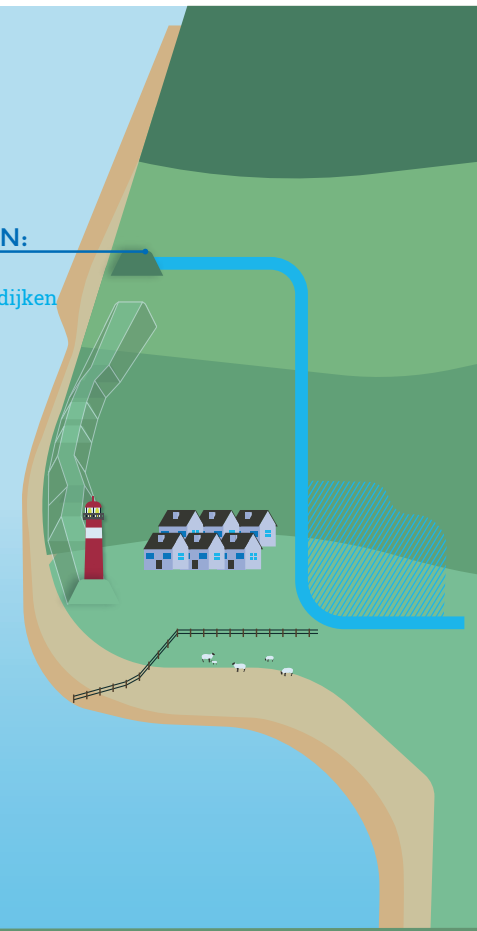
Zonder dijken

DE WATERSCHAPPEN BEHEREN:

3.600KM Primaire waterkeringen:
duinen, zeedijken en rivierdijken

10.000KM Regionale waterkeringen:
dijken langs polders,
kanalen en kleine rivieren

14.000KM Overige keringen

HOOGWATERBESCHERMINGS PROGRAMMA

2015

HWBP 2

175KM **112KM** **75KM**

Versterkt In uitvoering Voorbereiding

nHWPB

471KM

Opgenomen
in het beleid

2050

Alle primaire
waterkeringen
op orde

DEEL 1: HET WERK VAN DE WATERSCHAPPEN

1. BESCHERMING TEGEN OVERSTROMINGEN: VOORBEREIDING OP NIEUWE NORMEN

Een groot deel van Nederland ligt onder zeeniveau, en zonder waterkeringen zou de helft van ons land regelmatig overstromen. In dat deel wonen bijna 10 miljoen mensen, ligt 2.000 miljard euro aan beschermde waarde en wordt 70% van ons nationaal inkomen verdiend. Waterkeringen zijn dus ook van groot economisch belang. De waterschappen beheren en onderhouden bijna alle primaire waterkeringen (3.600 km) in Nederland, Rijkswaterstaat verzorgt circa 3%. Primaire keringen beschermen ons land tegen het water van de zee, de grote rivieren en het IJssel- en Markermeer.

Regionale waterkeringen zijn bijvoorbeeld boezemkaden en dijken langs kanalen en kleine rivieren, die vooral bedoeld zijn om wateroverlast vanuit regionale wateren te voorkomen. Waterschappen beheren en onderhouden in totaal ca. 14.000 km van deze waterkeringen.

Voor het verhogen van de waterveiligheid zijn twee zaken van het grootste belang: toetsen en het Hoogwaterbeschermingsprogramma waarin de waterschappen en Rijkswaterstaat

samenwerken (HWBP). Periodiek wordt getoetst of de keringen voldoen aan de veiligheidsnormen. Waar nodig worden versterkingsprojecten uitgevoerd om de keringen op orde te brengen.

Het HWBP coördineert de projecten om de primaire keringen aan de normen te laten voldoen en rapporteert over de voortgang. In 2015 was 73% van de keringen op orde, ten opzichte van 69% in 2013. Dit betekent overigens niet dat bij de keringen die niet aan de normering voldoen, acuut gevaar voor overstromingen is. Het betekent wel dat er verbeteringen nodig zijn met het oog op de toekomst.

Nieuwe normen per 2017

Om Nederland nog beter te beschermen tegen overstromingen, zijn met de Deltabeslissing Waterveiligheid in 2014 nieuwe veiligheidsnormen voor de primaire keringen vastgesteld. De nieuwe normen worden per 1 januari 2017 verankerd in de Waterwet waarna de landelijke beoordelingsronde start. Hierbij worden de primaire keringen aan de nieuwe normen getoetst en wordt bepaald wat er moet gebeuren om de keringen te laten voldoen aan de nieuwe normen.

De waterschappen verwachten dat met deze overstromingskansbenadering, het percentage "keringen op orde" lager uitvalt dan de 73% op orde in 2015 volgens de huidige normen.

Via het HWBP is het streven van de waterschappen dat alle primaire waterkeringen in 2050 aan de nieuwe normen voldoen.

Meerlaagsveiligheid

Waterveiligheid is een zaak van meer dan waterkeringen alleen. Om breed naar waterveiligheid te kijken is het concept 'meerlaagsveiligheid' geïntroduceerd. De eerste laag is preventie: het voorkomen van een overstroming. De tweede laag richt zich op het realiseren van een waterrobuuste ruimtelijke inrichting van ons land. De derde laag zet in op een betere voorbereiding op een mogelijke overstroming (calamiteitenbestrijding). De basisvisie is dat meerlaagsveiligheid uitgaat van een risicobenadering, waarbij kansen en mogelijke gevolgen van overstromingen worden bepaald.

Regionale keringen

Van de regionale keringen is eind 2015 9.397 km genormeerd. Dit is 97% van het aantal genormeerde kilometers in 2013. Van de genormeerde kilometers hebben de waterschappen eind 2015 8.415 (2013: 8.838) km getoetst. Het percentage regionale keringen dat is getoetst en voldoet is 57% (2013: 67%). In 2015 is door de waterschappen in totaal 150 (2013: 262) km opgepakt.

Het is een grote opgave om in 2020 alle regionale keringen op orde te hebben³.

Voor sommige waterschappen zijn de uitdagingen voor de regionale keringen extra groot. Voorbeelden van onderliggende oorzaken voor een trage voortgang of wijziging in kilometers zijn een grote financiële opgave of complicerende factoren voor de uitvoering. Nieuwe inzichten op het gebied van bijvoorbeeld veiligheid in een bijzondere combinatie met aardbevingsgevoeligheid of een slappe ondergrond hebben invloed op de wijze van omgang met de regionale keringen. Dit speelt in het bijzonder bij de waterschappen Brabantse Delta, Hollands Noorderkwartier, Fryslân, Noorderzijlvest en Hunze en Aa's.

Calamiteitenbestrijding

De waterschappen hebben geoefende crisisorganisaties, die aansluiten bij Veiligheidsregio's (VR's). De waterschappen zijn echter nog niet de crisispartner die zij op termijn (2020) willen zijn. Om hier te komen hebben de waterschappen in 2014 het Uitvoeringsprogramma Crisisbeheersing 2014-2020 opgesteld. Om crisispartner te kunnen zijn is intensieve(re) samenwerking en afstemming nodig, onder andere door netcentrisch werken. De uitvoering is mede afhankelijk van de huidige situatie van de crisisorganisatie en het risicoprofiel.

3 In sommige regio's wordt een andere termijn aangehouden om de keringen op orde te brengen (2025 of 2030).

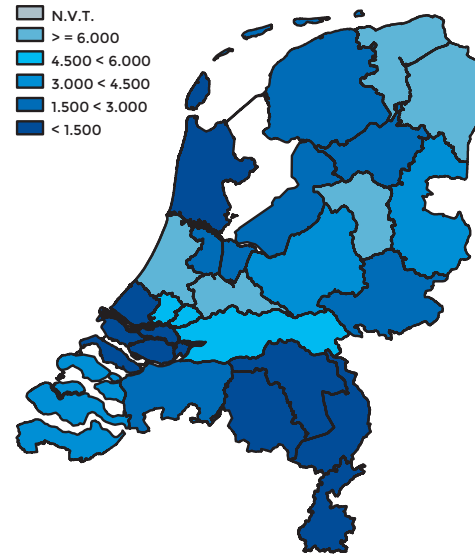
De VR's zijn en blijven de belangrijkste crisispartner voor de waterschappen. De werkwijzen van de VR's zijn nu nog verschillend, maar ook die worden in toenemende mate op elkaar afgestemd. In de loop van het uitvoeringsprogramma zal blijken welke harmonisatie en/of standaardisatie mogelijk is, zowel tussen de waterschappen als met de crisispartners.

Nulmeting Uitvoeringsprogramma crisisbeheersing 2014-2020

Begin 2015 zijn twee zelftoetsen uitgevoerd door de waterschappen. De eerste zelftoets heeft betrekking op de huidige operationele werking van de crisisorganisatie. Hierin is getoetst op de uitvoering van de basisvereisten voor crisisbeheersing. De tweede toets heeft betrekking op de voortgang van het uitvoeringsprogramma. De voortgang van het uitvoeringsprogramma verschilt sterk per waterschap en per thema. Hoog scoren de het thema's netwerk (84%) en middelen (81%) en een lagere score is te zien bij de thema's informatie/netcentrisch werken (56%) en mensen/OTO en kwaliteit (beiden 59%).

Uit de nulmeting blijkt dat al veel punten zijn opgepakt. De samenwerking met de VR's is er, maar verschilt per regio. Het is soms lastig om het onderwerp "water" op de agenda te krijgen van de VR's. Het verder ontwikkelen en professionaliseren van de regionale samenwerking staat hoog op de agenda. Wat betreft de risico- en crisiscommunicatie zijn de waterschappen nog sterk technisch georiënteerd. Het belang van de media en de effecten van het handelen op de omgeving zijn aandachtspunten.

Muskusrattenbeheer- vangsten (2015) [aantal]

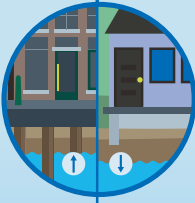
Muskusrattenbeheer

Het onder controle houden van de muskus- en beverrattenpopulatie is van belang om graverij in waterstaatswerken te voorkomen. In Nederland streven we naar een zo klein mogelijke populatie om het risico op graverij beperkt te houden en om zo weinig mogelijk dieren te hoeven doden. Door het gevoerde beleid is de afgelopen jaren de muskusrattenpopulatie sterk gedaald. Daarentegen zien we een toename van het aantal gevangen beverratten, de oorzaak hiervan is de toenemende instroom uit Duitsland waar de populatie als gevolg van meerdere achtereenvolgende zachte winters sterk in omvang is toegenomen.

De definitieve resultaten van de veldproef muskusratten verschijnen eind 2017 als ook de resultaten van de proef objectbescherming in Lelystad (Zuiderzeeland) en Dinteloord (Brabantse Delta) bekend zijn. In deze gebieden wordt nagegaan of het mogelijk is alleen de waterschapsobjecten te beschermen en wat het effect is op de populatie en schade als de muskusratten niet meer in het gehele gebied bestreden worden.

PEILBEHEER

2015:
81% Peilbesluiten actueel

GEMEENTE

Willen de funderingspalen nat houden

HUISEIGENAREN

Willen een droge kelder of kruipruimte

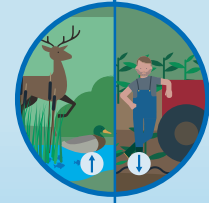

BOEREN

Willen een laag grondwaterpeil voor hun akkers

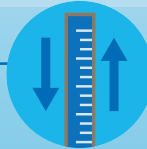
NATUURBEHEER

Wil een natte natuur voor een gezonde flora en fauna

GEMALEN & STUWEN

Deze zorgen voor het gewenste waterpeil

MAAIEN & BAGGEREN

Door oevers te maaien en baggerwerkzaamheden uit te voeren blijft doorstroom mogelijk en het peil op orde

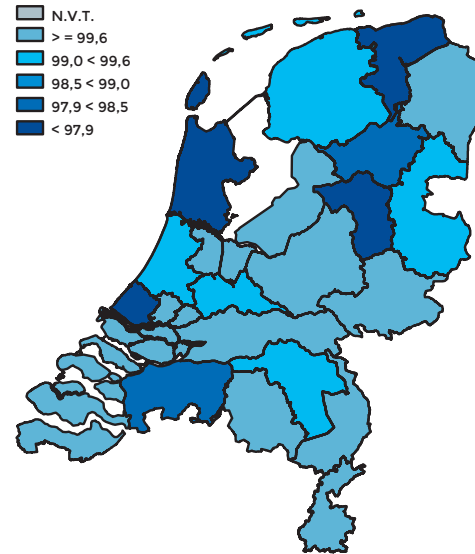
2. VOLDOENDE WATER: VOORKOMEN VAN OVERLAST ÉN TEKORTEN

Naast waterveiligheid is de tweede hoofdtaak van de waterschappen het beheer van de hoeveelheid water onder normale en extreme situaties in hun gebied. Het gaat dan om het handhaven van het gewenste waterpeil en de zorg voor voldoende zoet water. Hiervoor moeten de komende jaren veel maatregelen worden getroffen voor aan- en afvoer, en het bergen van water.

Peilbeheer

Om te kunnen wonen en werken op het land of van de natuur te genieten is een juist waterpeil een voorwaarde. De afspraken over de gewenste peilen komen tot stand na het afwegen van de belangen van alle betrokkenen in een gebied, zoals bewoners, agrariërs en natuurbeheerders.

Aandeel beheergebied op orde (2015) [%]

Verplicht of gewenst peil

Het is niet altijd verplicht om de gewenste peilen in een officieel peilbesluit vast te leggen. De meeste verplichte peilbesluiten liggen in de (47%) laaggelegen gebieden. Met name in het hoger gelegen, oostelijk deel van Nederland (21%) zijn de afspraken vastgelegd in vrijwillige (streef)peilbesluiten. Voor de rest van het gebied (32%) zijn de gewenste (streef)peilen vastgelegd op niet bestuurlijk

vastgestelde peilenkaarten. Bij sommige hoge gronden zijn er helemaal geen peilafspraken. Eind 2015 had 81% van het gebied waarvoor een verplicht peilbesluit noodzakelijk is, een actueel peilbesluit. Hiermee wordt voldaan aan de ambitie van 80%, die in 2013 is gesteld toen het percentage actueel nog 72% bedroeg.

Wateroverlast

Om de problemen met de waterhuishouding het hoofd te bieden hebben Rijk, provincies, waterschappen en gemeenten in 2003 het Nationaal Bestuursakkoord Water gesloten. Het belangrijkste doel uit dit akkoord is dat alle gebieden waar 'onaanvaardbare wateroverlast' zou kunnen voorkomen, in 2015 moeten voldoen aan de nieuwe veiligheidsnormen.

Om de resterende knelpunten weg te nemen spelen doelmatigheid en draagvlak een steeds meer bepalende rol. In 31% van het gebied dat nog niet aan de norm voldoet wordt in lopende of op te starten gebiedsprocessen gewerkt aan het afleiden van doelmatige gedragen maatregelen. Een uitkomst kan ook zijn dat op basis van de maatschappelijke kosten/baten of onvoldoende draagvlak voor maatregelen voorgesteld wordt om de norm aan te passen.

In 2005 voldeed in totaal 78.828 hectare van Nederland niet aan deze normen voor wateroverlast. Voor 91% van de gebieden is het waterschap verantwoordelijk. Met de uitgevoerde maatregelen voldoen de waterschappen in 2015 voor 99,1% aan de normen, net zoals in 2013.

De verwachting is dat na afronding van de gebiedsprocessen en acceptatie van de voorstellen voor normaanpassingen, het percentage op orde op 99,7% uitkomt.

Nieuwe opgave door klimaatverandering

Alle waterschappen zullen in de komende tijd het watersysteem doorrekenen op basis van de in november 2015 uitgekomen nieuwe neerslagstatistieken waarbij rekening is gehouden met de klimaatverandering. Op basis van onderzoek door het KNMI is gebleken dat het klimaat nu al significant is gewijzigd. De omvang van extreme neerslaggebeurtenissen ligt gemiddeld 10% hoger en de extreme neerslag gebeurtenissen (felle buien) komen ongeveer 2x zo vaak voor als in het verleden. Om aan de normen te blijven voldoen ontstaat om deze redenen een nieuwe opgave.

Watertekort en zoetwatervoorziening

Van het totale waterschapsgebied wordt 50 % van water voorzien vanuit de grote rivieren en het IJsselmeer. De totale vraag naar zoetwater kan in droge tijden oplopen tot ca. 380 m³/s, wat ongeveer de helft is van de totale afvoer van de Rijn in droge tijden. Het is duidelijk dat er dan sprake is van watertekorten.

Volgens het Deltaprogramma Zoetwater hebben de waterschappen de opgave om de watertekorten voor de korte en de lange termijn te verminderen. De waterschappen onderzoeken samen met de provincies en het rijk de huidige droogtesituatie en wat de

gevolgen kunnen zijn van de klimaatverandering (horizon 2050). Het doel is om de huidige watertekorten het hoofd te kunnen bieden en om tijdig in te kunnen spelen op effecten van de klimaatverandering. Daarom is de volgende stap te bepalen welke strategieën en maatregelen nodig en mogelijk zijn voor de korte en de lange termijn (2050).

Gerelateerd aan watertekort en zoetwatervoorziening is de verziltingsbestrijding. Door een tekort aan de aanvoer van zoet water krijgt het zoute water de kans Nederland verder in te stromen, wat een nadelig effect heeft op bijvoorbeeld de landbouw. De verzilting wordt versterkt door bodemdaling en door ingrepen in het watersysteem, zoals bijvoorbeeld het uitdiepen van de Nieuwe Waterweg of de zeehaven bij IJmuiden.

Maatregelen die tegen verzilting worden genomen zijn het doorspoelen van sloten en andere wateren met zoet water dat vanuit het hoofdwatersysteem wordt aangevoerd. Het vasthouden van water is eveneens een belangrijke maatregel om watertekorten en de daarmee gepaard gaande verzilting te bestrijden.

Watertoets

Het watertoetsproces moet ervoor zorgen dat bij ruimtelijke plannen en besluiten voldoende rekening wordt gehouden met water en watervoorzieningen. De waterschappen brengen hiertoe een advies uit aan de plannenmakers. Dit kunnen gemeenten en provincies zijn, maar ook projectontwikkelaars. Op verzoek van de Tweede

Kamer geven de waterschappen inzicht in hoe de watertoets in praktijk functioneert. Voor een goede watertoets is het van belang dat waterschappen tijdig worden betrokken bij plannen met een mogelijke watercomponent en dat de adviezen hun beslag krijgen in de uiteindelijke uitvoering van de plannen. Het beeld is dat bij het opstellen van de verschillende structuurvisie, omgevingsplannen en omgevingsvergunningen voldoende rekening wordt gehouden met de wateradviezen van het waterschap. De waterschappen hebben echter slecht zicht op de uitvoering van de adviezen. In de praktijk blijkt ook dat de wateradviezen en afspraken soms onvoldoende of helemaal niet worden opgevolgd.

Vanwege het grote belang van waterrobuust bouwen, willen de waterschappen vol inzetten op meedenken bij de totstandkoming van omgevingsvisies.

Groen blauwe diensten

Groenblauwe diensten zijn gericht op maatschappelijke wensen op terreinen als natuur, landschap, recreatie en waterbeheer. Grondeigenaren kunnen voor of samen met de waterschappen projecten uitvoeren voor bijvoorbeeld (tijdelijke) waterberging, ecologische verbindingzones of het verbeteren van de biologische kwaliteit van sloten en oevers. 14 waterschappen hebben in 2015 een budget van gemiddeld 90.000 euro voor vergoedingen voor o.a ecologische verbindingzones, beheer en onderhoud en akkerrandbeheer. In 2013 was het budget gemiddeld 86.000 euro per waterschap.

INDUSTRIE & LANDBOUW

Vervuild afvalwater, pesticiden en nutriënten komen in het oppervlaktewater

MONITORING

De waterschappen monitoren en brengen advies uit over de kwaliteit

Chemische toestand:

2015

43% voldoet aan alle normen

ECOLOGISCH & SCHOON

Inrichtingsmaatregelen voor planten, dieren en een optimale kwaliteit voor de gebruikers

Zwemwater in orde:

2015

97%

ECOLOGISCH VOLDOENDE

Algen	87%
Waterdierpjes	76%
Waterplanten	66%
Vissen	69%

3. WATERKWALITEIT: DE ZORG VOOR SCHOON WATER

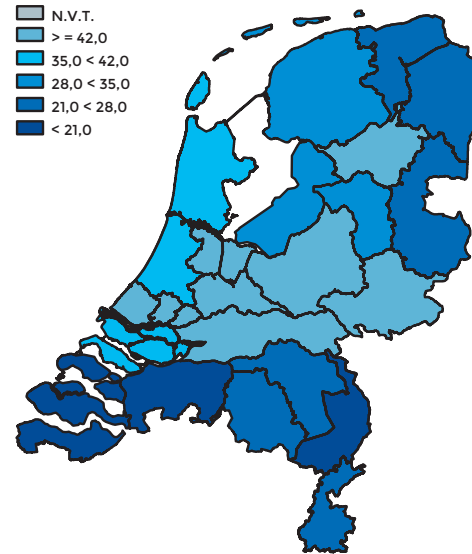
De waterschappen zorgen voor schoon oppervlaktewater. In de praktijk betekent dit dat zij streven naar goede ecologische en chemische omstandigheden voor planten en dieren in het water, maar ook voor gebruikers van het water, zoals de landbouwsector, sportvissers, pleziervaarders en zwemmers.

De waterschappen nemen daarvoor inrichtingsmaatregelen zoals aanleg van natuurvriendelijke oevers, vispasseerbare stuwen en baggeren; maatregelen gericht op het creëren van de gewenste biotoop voor planten, dieren, enz. Daarnaast geven zij vergunningen af en controleren op de naleving van de wet en regelgeving. Het toezien op de ongewenste lozing van verontreinigd water is een belangrijke taak naast het monitoren van de waterkwaliteit, het zuiveren van het afvalwater. Ook de controleren de waterschappen de kwaliteit van het zwemwater.

Kader Richtlijn Water

Met de invoering van de Europese Kader Richtlijn Water (KRW) is de beoordeling van de chemische en ecologische toestand van het oppervlaktewater grotendeels op Europees niveau gestandaardiseerd. Voor zowel de chemische als de ecologische toestand van de KRW waterlichamen, zijn de monitoring, de beoordeling en de rapportage bij alle Europese waterautoriteiten hetzelfde. De eerste stroomgebiedbeheerplannen voor Rijn, Maas, Schelde en Eems zijn in 2009 verschenen. De SGBP's hebben een looptijd van zes jaar. In 2016 verschenen de tweede SGBP's.

Vis kwaliteit - (zeer) goed (2015) [%]

Kwaliteit oppervlaktewater

De kwaliteit van het oppervlaktewater is van vele factoren afhankelijk. Samenwerking met de industriële en agrarische sector zijn essentieel om knelpunten in de waterkwaliteit op te lossen. Waterschappen ervaren van de kant van de agrarische sector bereidheid om mee te denken over bijvoorbeeld de wijze waarop de gewasbeschermingsmiddelen en meststoffen worden ingezet, en hoe kan worden voorkomen dat deze stoffen in het water terecht komen. De rol van de waterschappen breidt zich daarmee uit: naast handhaver zijn waterschappen ook vaak adviseur.

Lozingen vanuit het riool na bijvoorbeeld heftige regenval hebben ook invloed op de kwaliteit van het oppervlaktewater. Hiervoor werken de waterschappen samen met gemeenten aan het terugdringen van lozingen vanuit het riool op oppervlaktewater. De implementatie van de Europese Kaderrichtlijn Water in 2009 heeft de verbetering van de waterkwaliteit bevorderd. De richtlijn heeft de investeringen door de waterbeheerders, zoals aanpassing RWZI's, vistrappen en de natuurlijke inrichting van de wateren, een impuls gegeven.

De effecten zijn merkbaar, al is het in bescheiden mate. De biologische kwaliteitskenmerken zoals fytoplankton, macrofauna, waterplanten en vissen verbeteren gestaag; de bijdrage in het bereiken van het uiteindelijke KRW-doel, nl de 'goede toestand', bedraagt gemiddeld 7% na zes jaar. De parameters chloride, zuurgraad, temperatuur en zuurstof zijn nagenoeg overal goed.

Uitdagingen zijn er ook: de gehalten aan fosfor en stikstof zijn nog op veel plaatsen te hoog, na opwaartse bijstelling van de normen voldoet inmiddels 57% van de wateren niet voor prioritaire stoffen en er zijn nog teveel gewasbeschermingsmiddelen en andere microverontreinigingen in het water te vinden. Op de helft van het aantal meetlocaties komen gewasbeschermingsmiddelen in het oppervlaktewater voor, net zoals in 2013.

Nutriënten: vermessing van het oppervlaktewater

De nutriënten in het oppervlaktewater zijn een belangrijke oorzaak van het grotendeels niet op orde zijn van de biologische toestand van onze oppervlaktewateren. Een teveel aan fosfor en stikstof zorgt voor een overdaad aan bijvoorbeeld kroos en –algengroei, wat ten koste gaat van het zuurstofgehalte van het water. Stikstof bedreigt ook bossen en vennen en leidt tot nitraatvervuiling van drinkwatergebieden. De concentraties fosfor en stikstof in de KRW-waterlichamen nemen nog te weinig af, maar omdat de normen voor fosfor en vooral stikstof zijn aangescherpt, wijkt de beoordeling weinig af van 2009. In het agrarisch gebied voldoet 50 procent van de meetlocaties niet aan de normen voor stikstof en fosfor. De daling van de fosforconcentraties is deels toe te schrijven aan de verbeterde prestaties van de zuiveringsinstallaties. De noodzakelijke verdere vermindering van deze schadelijke nutriënten moet komen van de belangrijkste bron: het mestgebruik in de landbouw. De voorschriften en beperkingen voor wat betreft het mestgebruik vallen onder de Wet bodembescherming en de Meststoffenwet.

Nieuwe uitdagingen

Resten van geneesmiddelen, microplastics en hormonen in het oppervlaktewater vormen een categorie die steeds meer aandacht krijgen. De waterschappen streven ernaar ook hier te adviseren aan de bron van de vervuiling. Ook kijken de waterschappen of op de rioolwaterzuiveringsinstallaties (RWZI's) nieuwe stoffen uit het afvalwater gezuiverd kunnen worden. Een eventuele keuze voor aanvullende zuivering brengt extra investeringen en exploitatiekosten met zich mee.

Naast de microverontreinigingen hebben veel wateren te maken met de verspreiding van exoten zoals uitheemse waterplanten, de quaggamossel of vissoorten uit bijvoorbeeld het Donau-stroomgebied. Deze kunnen effect hebben op de soortensamenstelling en de totale ecologie van ons oppervlaktewater. Waterschappen doen hier onderzoek naar en bestrijden exoten waarvan al duidelijk is dat ze nadelig zijn voor het systeem.

Kwaliteit zwemwater

Van de wateren die bij de waterschappen in beheer zijn, zijn ongeveer 473 locaties door provincies aangewezen als officieel zwemwater. Het aantal zwemwaterlocaties verschilt sterk per waterschap. Als beheerder zijn de waterschappen verantwoordelijk voor het monitoren van de kwaliteit van het zwemwater. Zwemlocaties worden getoetst op aanwezigheid van ziekmakende bacteriën zoals E-coli. Daarnaast controleren de waterschappen op de aanwezigheid van blauwalg; bij te hoge concentraties wordt

de locatie tijdelijk gesloten. De waterschappen nemen verschillende maatregelen om blauwalg te bestrijden. Bijvoorbeeld door luchtmenginstallaties te plaatsen bij locaties met voldoende diepgang (>15 meter) en door te mengen en te pompen bij minder diepe zwemwateren.

Voor de beoordeling van de kwaliteit van het zwemwater geldt de Europese Zwemwaterrichtlijn uit 2006. In 2015 voldeed 97% van de zwemwaterlocaties aan de gestelde eisen, een verdere verbetering ten opzichte 2013, toen 95% voldeed.

EIGEN ENERGIEVOORZIENING

Afvalwater zit vol stoffen waarmee via biovergisting energie kan worden opgewekt. Hiermee voorzien de waterschappen al voor 32% in hun eigen energiebehoefte.

333

Rioolzuiveringsinstallaties
zuiveren samen
2.000.000.000m³
Afvalwater per jaar

Weetje:

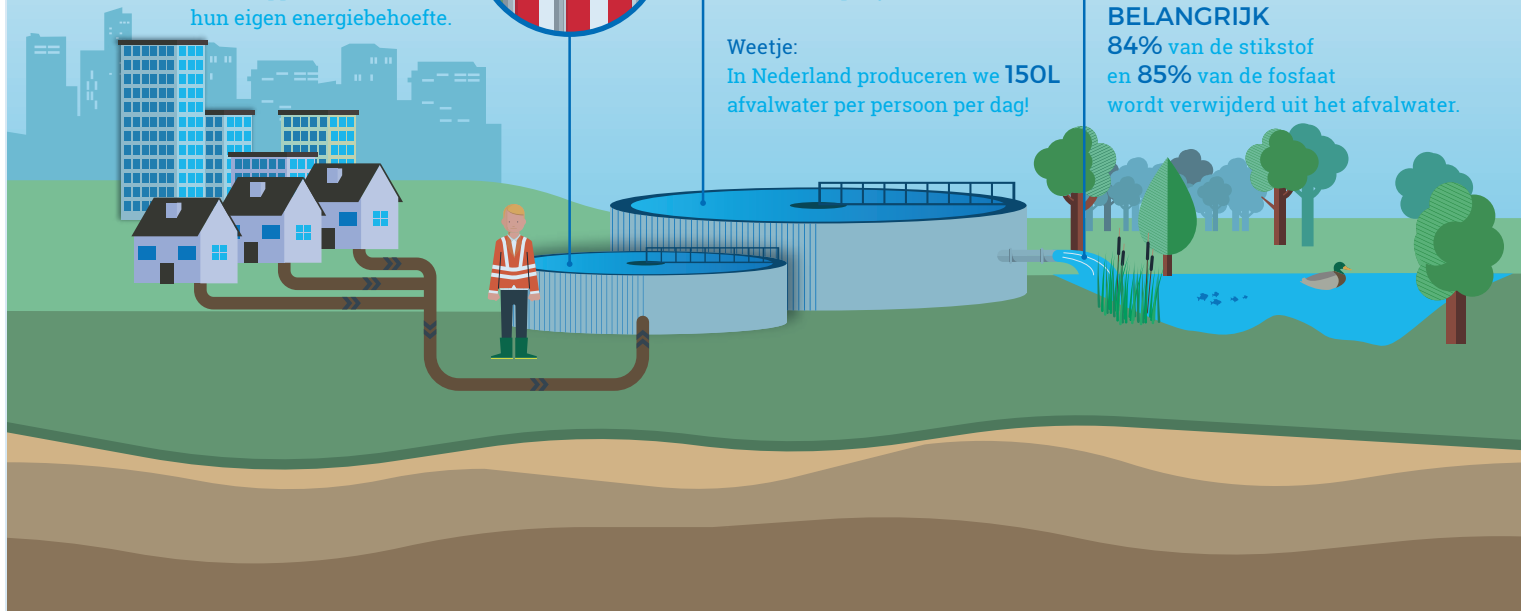
In Nederland produceren we **150L**
afvalwater per persoon per dag!

LOZINGSEISEN

Waterschappen voldoen
voor 99% aan lozingsseisen
aan het oppervlaktewater

BELANGRIJK

84% van de stikstof
en **85%** van de fosfaat
wordt verwijderd uit het afvalwater.

4. ZUIVER AFVALWATER: IMPACT DOOR SAMENWERKING

De vierde hoofdtaak van de waterschappen is het zuiveren van afvalwater. De waterschappen zuiveren het afvalwater van huishoudens en bedrijfsleven om de kwaliteit van het oppervlaktewater te waarborgen. Dit afvalwater wordt via de riolering van de gemeente ingezameld en getransporteerd naar een rioolwaterzuiveringsinstallatie (RWZI), waar het water zodanig wordt gezuiverd dat het kan worden geloosd op het oppervlaktewater.

Het inzamelen van het afvalwater via de riolering is een verantwoordelijkheid van de gemeenten en dient de volksgezondheid. Ook is er een samenhang met het watersysteem en de ruimtelijke ordening (wateroverlast voorkomen).

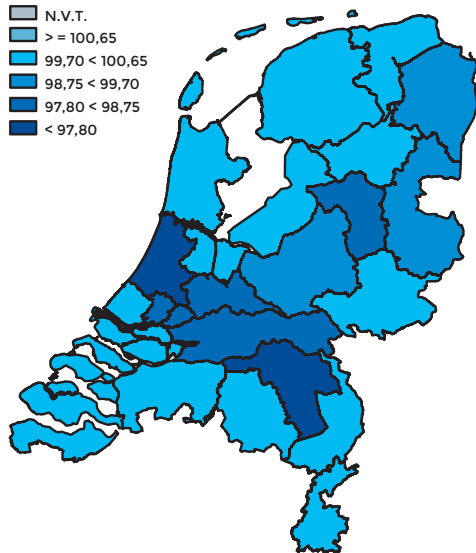
Waterschappen zorgen voor het transport en de zuivering van afvalwater. De hoeveelheid water en het daarin aanwezige vuil dat gemiddeld door één persoon wordt geproduceerd wordt één inwoner-equivalent (i.e.) genoemd. In 2015 hebben de waterschappen ruim 25,5 miljoen i.e. gezuiverd in 338 RWZI's. Uitgedrukt in m³ zuiverden de waterschappen ongeveer 2 miljard m³ afvalwater in hun RWZI's, wat overeenkomt met 4.000 supertankers.

Zuiveringsprestaties onverminderd goed, kosten dalen

Voor de RWZI gelden eisen aan het gezuiverde water, die zijn vastgelegd in een vergunning. De mate waarin de waterschappen voldoen aan de eisen voor lozing op het oppervlaktewater steeg tussen 2011 en 2013 van 98% naar 99%. Het niveau dat in 2013 werd behaald werd in 2015 gehandhaafd. Dit geldt ook voor de mate waarin wordt voldaan aan de afspraken met gemeenten voor de afname van het afvalwater, waar het gemiddelde van 98% uit 2013 ook werd behaald in 2015. De stabiel hoge zuiveringsprestatie is ook terug te zien in het verwijderingsrendement van stikstof en fosfor, twee belangrijke nutriënten. Het gemiddelde verwijderingsrendement voor stikstof bedroeg net als in 2013 84%, voor fosfor was dit in beide jaren 85%.

De hoge zuiveringsprestaties houden verband met de vaak strengere eisen voor het lozen op de regionale wateren. Dit speelt bijvoorbeeld in de buurt van kwetsbare natuurgebieden. Per locatie of situatie is sprake van maatwerk waarbij de ambities van doelmatigheid worden afgewogen tegen de ambities om beter te zuiveren dan de wettelijk voorgeschreven norm.

Nalevingspercentage m.b.t. lozingseisen 2015 - Waterschappen

De kosten voor het transporteren en zuiveren van afvalwater en het verwerken van slib zijn in 2015 gedaald terwijl er meer afvalwater is verwerkt. Tegelijkertijd staat daar tegenover dat de prestaties van de waterschappen op zuiveringsgebied stabiel hoog zijn gebleven. Betere of gelijkblijvende prestaties tegen lagere kosten zijn mogelijk door verbetering van de doelmatigheid,

en samenwerking en uitwisseling van kennis en ervaring door de waterschappen.

Vergelijken en verbeteren

Sinds 1999 vergelijken de waterschappen ieder drie jaar de prestaties op het gebied van zuiveringsbeheer met elkaar. In 2016 is er weer een Bedrijfsvergelijking Zuiveringsbeheer uitgevoerd (BVZ) over de prestaties van 2015. Uit de vergelijking bleek dat op vele onderdelen de goede prestaties worden gehandhaafd of worden verbeterd. Dat is een mooi resultaat, maar de BVZ kijkt ook naar verbeteringsmogelijkheden. Zo werden in 2013 drie verbeterthema's opgepakt: optimalisatie verbruik van chemische hulpstoffen bij de verwerking van slib, reductie van het verschil tussen de hoeveelheid afvalwater die de waterschappen gezuiverd hebben en de als zuiveringsheffing opgelegde hoeveelheid afvalwater (discrepantie genoemd) en het terugdringen van water dat niet in de riolering hoort zoals grondwater of schoon regenwater. Gedurende een aantal jaren was er een stijging te zien in het verbruik van de chemische hulpstoffen. Ook de mate van discrepantie steeg en het aandeel water dat niet in de riolering hoort was hoog. Uit de BVZ van 2015 blijkt dat de aandacht die aan deze thema's is gegeven ertoe heeft geleid dat de in 2013 nog waargenomen stijging is gestabiliseerd. Door ook de komende periode blijvend aandacht te geven aan deze onderwerpen en de opgedane kennis en ervaring verder te delen beogen de waterschappen voor de komende jaren de stabilisatie in 2015 om te zetten naar een daling.

Innovatie en duurzaamheid: werken aan de toekomst

Modern en duurzaam waterbeleid vraagt om vernieuwing en kennisontwikkeling. Nieuwe beheerconcepten en technologieën zijn nodig om tegen aanvaardbare kosten invulling te geven aan watertaken op het gebied van veiligheid, droge voeten en voldoende en schoon water. In 2011 heeft de Unie van Waterschappen een Visie op Innovatie opgesteld. Een belangrijke ambitie is dat de waterschappen de samenwerking met burgers, kennisinstituten en bedrijven in innovatieve trajecten intensiveren. Door samenwerking kunnen nieuwe werkwijzen en technologieën in het waterbeheer sneller tot ontwikkeling komen. Dat draagt bij aan het realiseren van duurzame ambities en de internationale concurrentiekracht van de Nederlandse watersector.

De afgelopen jaren hebben de waterschappen de onderlinge innovatiekrachten gebundeld. De Energiefabriek, en de Grondstoffenfabriek zijn daar voorbeelden van.

Winning van grondstoffen, energie en reductie afvalstromen

Duurzaamheid en innovatie staan hoog in het vaandel. Het rioolwater wordt niet meer gezien als louter afval, maar ook als houder van schaarse en waardevolle grondstoffen. Naast de grondstof voor het opwekken van energie, bevat het afvalwater bijvoorbeeld ook de nutriënten fosfor en stikstof, en verder cellulose, en bouwstenen om bioplastics of algiनाat te maken. Energie wordt al op grote schaal teruggewonnen en er worden steeds meer RWZI's doorontwikkeld tot grondstoffenfabriek.

Hiermee worden kosten bespaard en schaarse grondstoffen teruggewonnen. Bij het merendeel van de waterschappen vindt de productie van de grondstof in eigen beheer plaats, sommige waterschappen besteden dit uit aan marktpartijen. De afzet van de geproduceerde grondstof wordt aan marktpartijen overgelaten. Zo dragen de RWZI's bij aan de circulaire economie en realiseren de waterschappen ambities op gebied van milieu en klimaat. Daarnaast worden steeds meer nieuwe technieken ingezet om de omvang van de reststof slib te reduceren.

Met verschillende 'Green Deals' en convenanten realiseren de waterschappen hun ambities en versnellen zij innovaties. Voorbeelden van deze afspraken zijn de Green Deal Energiefabrieken en fosfaat (2011), de Green Deal Grondstoffen (2014), het Ketenakkoord Fosfaat (2011) en de Green Deal Energie (2016)⁴.

Green Deal Grondstoffen moet belemmeringen opheffen

Bij het realiseren van hun ambities lopen waterschappen echter tegen een aantal innovatiebarrières op. De voornaamste barrière ligt in het feit dat teruggewonnen grondstoffen uit afvalwater niet beoordeeld worden om hun kwaliteit, maar om hun afkomst en nog steeds als afvalstof gezien worden, wat het lastig maakt om deze stoffen af te zetten. In 2014 sloten de waterschappen, samen met het Ministerie van IenM en EZ en STOWA, daarom de Green

4 Voor de overige Green Deals en convenanten, zie: <https://www.uvw.nl/thema/duurzaamheid/grondstoffen/>.

Deal Grondstoffen. Deze Green Deal heeft onder meer als doel om belemmeringen op te heffen en gunstige randvoorwaarden te scheppen voor de terugwinning van deze grondstoffen uit rioolwater. Afgesproken is dat partijen gezamenlijk werken aan het verbeteren van de technische, juridische en organisatorische randvoorwaarden hieromtrent. Deze barrières zullen immers moeten worden weggenomen om de circulaire economie ten volle te kunnen benutten. De uitvoering van de afspraken uit deze Green Deal vindt nu plaats. In maart 2016 werd door de Tweede Kamer een aantal moties aangenomen die deze 'einde afval status' aanklaarten, wat een ondersteuning is voor ons pleidooi om de einde afval status toe te kennen aan teruggewonnen grondstoffen uit afvalwater.

Energie besparen en opwekken

Op het gebied van energie-efficiency zijn de waterschappen aangesloten bij de landelijke afspraken uit de Meerjaren afspraak energie efficiëntie (MJA). Dit betekent dat de waterschappen streven naar een efficiencyverbetering van minimaal 30% in de periode 2005-2020 (gemiddeld 2% per jaar). Met de Green Deal Energie gelden de MJA afspraken vanaf 2016 voor de gehele bedrijfsvoering van de waterschappen.

Onder energie-efficiency wordt verstaan: energiebesparing en inzet van duurzame energie. Binnen de afvalwaterzuiveringen is een jaarlijkse verbetering van de efficiency gerealiseerd van 3,1% per jaar. De intensivering van de eigen opwekking van duurzame

energie bedroeg 1,6% per jaar. Voor het totaal van de waterschappen (inclusief het watersysteem) komt de behaalde energie efficiency-verbetering in de periode 2009-2015 hiermee uit op 4,7% per jaar. In de periode 2009-2013 was dit jaarlijks 2,9% en over de periode 2009-2011 was dit 2%.

Samenwerken in de keten loont

Binnen het zuiveringsbeheer zoeken waterschappen elkaar op om hun prestaties verder te kunnen verbeteren. Dat geldt niet alleen voor de bedrijfsvergelijking, maar bijvoorbeeld ook voor de innovatieprogramma's Energiefabriek en Grondstoffenfabriek. Hierin onderzoeken waterschappen samen nieuwe inzichten en ontwikkelingen om het zuiveringsbeheer efficiënter en doelmatiger uit te kunnen voeren. Die samenwerking zien we ook terug bij het vraagstuk over de toekomst van de slibeindverwerking. In de waterketen streven waterschappen met gemeenten en drinkwaterbedrijven in de regio naar verbeteringen in de onderdelen en de waterketen in zijn geheel. Over de samenwerking zijn landelijk afspraken gemaakt in het Bestuursakkoord water in 2011. In de uitkomsten van de bedrijfsvergelijking komen de prestaties van het zuiveringsbeheer naar boven met de resultaten van de nieuwe aanpak. Samenwerking in de waterketen is niet vrijblijvend. Het kan en het moet.

Periode 2011-2015 (terugblik)

Voor de waterketen zijn de doelen uit het Bestuursakkoord Water: het behalen van minder meerkosten, het vergroten van de

kwaliteit (professionaliteit van dienstverlening) en het verminderen van de kwetsbaarheid.

Deze afspraken over samenwerking tussen waterschappen, gemeenten en drinkwaterbedrijven hebben vervolgens geleid tot 49, van onderop gevormde regio's waarin waterschappen en gemeenten met elkaar concrete maatregelen voor de afvalwaterketen hebben afgesproken. Die geven invulling aan de gezamenlijke uitvoering van operationele taken en optimale afstemming van investeringsbeslissingen.

Eind 2014 heeft een onafhankelijke visitatiecommissie waterketen onder voorzitterschap van mw. Peijs in haar eindrapportage 'Waterketen 2020 - Slim, betaalbaar, robuust' geconstateerd dat de doelen met extra inspanningen haalbaar zijn. De Minister van Infrastructuur en Milieu heeft dit standpunt overgenomen en geeft in een brief aan de Tweede Kamer aan dat de uitdaging is om de komende periode vervolgstappen te zetten die de samenwerking in de keten zullen verankeren.

Regionale samenwerking tussen gemeenten en waterschappen gebeurt op verschillende manieren. Gemene deler is dat in alle regio's intensief wordt samengewerkt in projecten en op het vlak van kennisdeling. De netwerk- en programmaorganisaties zijn nog steeds de meest gekozen varianten, maar er wordt onder-tussen al meer samengewerkt in federatief verband of een gezamenlijke organisatiestructuur. De mate waarin drinkwaterbedrijven participeren in de regio's neemt toe.

Eind 2015 is de 'Kansenkaart waterketen' gelanceerd. De kansenkaart waterketen richt het vizier op de brede samenwerking in de waterketen. Er wordt in de meeste regio's goed samengewerkt aan het behalen van de gestelde doelen. De kansenkaart biedt concrete voorbeelden die dienen als inspiratie voor nieuwe initiatieven.

De website www.samenwerkenaanwater.nl geeft een overzicht van de vele initiatieven die in het land plaatsvinden. Zo wordt bijvoorbeeld in het project Schone Maaswaterketen door een aantal waterschappen samengewerkt met een aantal drinkwaterbedrijven om de waterkwaliteit van de Maas te verbeteren door microverontreinigingen uit afvalwater te verwijderen.

Periode 2016-2020 (voortuitblik)

Uit de Regiomonitor van het voorjaar 2016 blijkt dat steeds meer regio's goed op koers liggen om de eigen doelstellingen in 2020 te realiseren. Vrijwel alle regio's zullen volgens de prognose voor 2020 hun ambitie gaan halen; enkele regio's doen meer. De drinkwaterbedrijven hebben het doel van doelmatigheid al bijna bereikt. Voor de kwaliteit en de kwetsbaarheid geldt dat waterschappen en gemeenten inmiddels ruim de helft van de eigen ambitie hebben gerealiseerd. Voor drinkwaterbedrijven ligt de gemiddelde realisatie hoger.

De regio's zullen de aandacht vanaf nu meer richten op de moeilijker op te pakken uitdagingen, zoals de investeringen en de afvalwatersystemen. Het gezamenlijk investeringsprogramma

zal daarvoor een belangrijk instrument zijn. Medio 2016 is daarom de praktische handreiking 'gezamenlijk investeringsprogramma' verschenen.

Van belang is ook de invoering van de Omgevingswet. De partijen stemmen landelijk af hoe in de waterketen samengewerkt kan worden gegeven de deregulering die deze wet met zich meebrengt. Het vervallen van de wettelijke planverplichting van het Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP) en de aanstaande deregulering van lozingsregels voor riolering, bodem en oppervlaktewater bieden kansen voor de ontwikkeling van regionale plannen en vormen van informatie-uitwisseling.

De drie sectorale benchmarkrapporten⁵ over het jaar 2015 laten zien hoe de prestaties in het functioneren van de waterketen, waaronder het milieu en de innovatie, zich hebben ontwikkeld. Begin 2017 willen we voor de waterketen een overkoepelend rapport daarvan opstellen.

5 In 2016 verschijnen drie sectorrapportages over het jaar 2015: de Bedrijfsvergelijking Zuiveringsbeheer van de waterschappen, de Benchmark Rioleringszorg van Rioned en de Drinkwaterstatistieken van Vewin. In het voorjaar van 2017 verschijnt een gezamenlijke ketenrapportage, gebaseerd op deze drie benchmarks.

KENNISDELING

Actieve kennisdeling naar andere delta's in de wereld door internationale samenwerking

SCORES OP INDICATOREN

Energie efficiencyverbetering zuiveringsbeheer **4,7%** per jaar in de periode 2009/2015

98,5% Aandeel duurzame energie in het zuiveringsbeheer

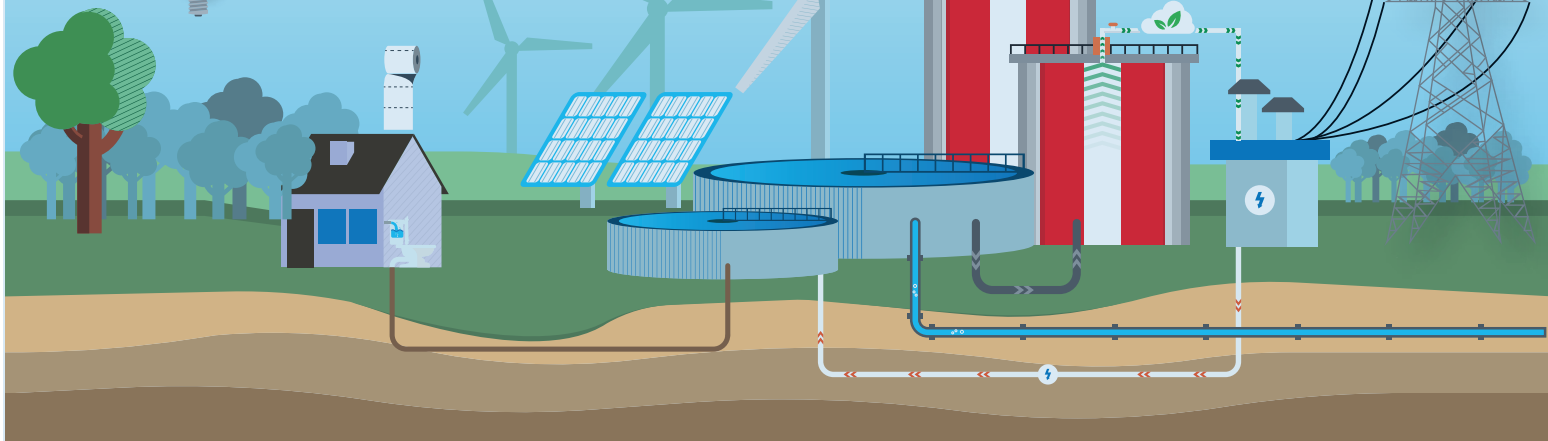
29,7% Aandeel eigen productie van totaal energiegebruik (2,7% meer tov 2013)

16 % Minder broeikasgasemissie tov 2013

98% Inkoop is duurzaam

CARBON FOOTPRINT

Bij het zuiveren van afvalwater wekken we duurzame energie op. Zo verkleinen we onze footprint.

5. MAATSCHAPPELIJK VERANTWOORD

Maatschappelijk verantwoord is een breed begrip waaronder in deze rapportage wordt verstaan dat waterschappen verantwoordelijk om willen gaan met mens, milieu en economie in onderlinge balans. Voor een deel is dit al aan de orde gekomen in de eerdere inhoudelijke hoofdstukken (bijvoorbeeld schoon water, zuiver afvalwater en financiën). Vanuit hun positie midden in de maatschappij en met de sector brede afspraken die zijn gemaakt in onder meer het Klimaatakkoord, willen de waterschappen laten zien hoe zij hier invulling aan geven. Dit hoofdstuk richt zich met name op de rol die waterschappen spelen bij het terugdringen van broeikasgasemissie en daarmee samenhangend het energievraagstuk. Daarnaast worden in dit hoofdstuk nog enkele generieke onderwerpen behandeld te weten duurzaam inkopen, professioneel aanbesteden en internationale samenwerking.

Energie en duurzaamheid

De waterschappen ondervinden dagelijks de gevolgen van klimaatverandering. Dijken en watersystemen moeten worden versterkt om Nederland veilig en leefbaar te houden. Ook voeren de waterschappen een actief energie- en grondstoffenbeleid, waarmee zij bijdragen aan een duurzame samenleving.

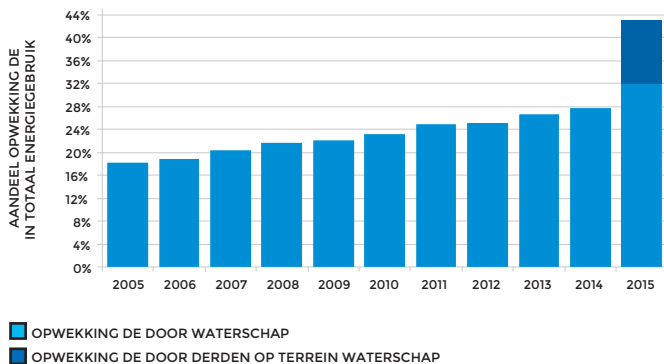
Beperking energieverbruik

Op het gebied van energie-efficiency zijn de waterschappen voor hun zuiveringstaak aangesloten bij de landelijke afspraken uit de

Meerjaren afspraak energie efficiëntie (MJA). Dit betekent dat de waterschappen streven naar een energiebesparing en inzet van duurzame energie van minimaal 30% in de periode 2005-2020 (gemiddeld 2% per jaar). Binnen de afvalwaterzuiveringen is in de periode 2009 en 2015 een jaarlijkse verbetering van de efficiency gerealiseerd van 4,7 % per jaar.

Meer Duurzame energieopwekking

De waterschappen beschikken over veel terreinen en objecten, zoals rioolwaterzuiveringen, poldergemalen, dijken, wateroppervlakten en waterbergingsgebieden. Behalve voor het waterbeheer gebruiken waterschappen deze terreinen en objecten ook voor de opwekking van duurzame energie. Bijvoorbeeld door de toepassing van windenergie, zonne-energie, waterkracht, warmte/koude, blue energy, enzovoorts. Steeds meer waterschappen houden zich bezig met de ontwikkeling van dergelijke projecten. Zij investeren zelf, maar stellen hun terrein ook ter beschikking voor projecten van anderen, zoals van burgercoöperaties. Het aandeel duurzame energieproductie in 2015 bedroeg 29,7% van het totale energieverbruik van het waterschap. Dit is een stijging van 2,7% en 1,7% ten opzichte van 2013, respectievelijk 2014. Daarboven wordt nog een 6% opgewekt door derden op areaal van de waterschappen. In het SER Energieakkoord (2013) is afgesproken dat de waterschappen in 2020 minstens 40% van hun totale energieverbruik zelf duurzaam opwekken. Met de Green Deal Energie van de waterschappen (2016) is het streven gericht op 100% energieneutraliteit in de periode na 2020.

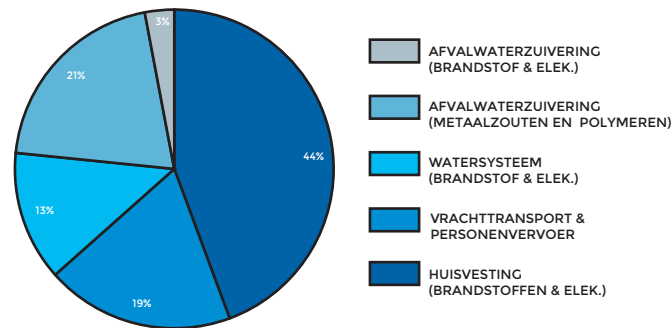

Naast het opwekken van duurzame energie in de vorm van biogas, leveren het inkopen van groene stroom en de inkoop van duurzame goederen ook een belangrijke bijdrage aan het terugdringen van broeikasgasemissies.

De totale klimaatvoetafdruk⁶ in 2015 van de waterschappen is 387.923 ton CO₂, (in 2013 was dit - na correctie voor gewijzigde emissiefactoren - 464.216 ton CO₂). Dit is een afname van ruim 16%, wat overeenkomst met de voetafdruk van 3.300 huishoudens. De afname in de periode 2011-2013 bedroeg 4%. Met de vergroening

6 In de klimaatvoetafdruk is geen rekening gehouden met de emissie van diffuus lachgas en methaan. Dit in verband met het ontbreken van adequate rekenmethoden en mogelijkheden van reductie.

van elektriciteitsinkoop en de stijging in de biogasproductie is een CO₂ reductie bereikt die gelijk is aan de (totale) opgave om in de periode 1990-2020 30% van de emissies van broeikasgas te reduceren.

Duurzaam inkopen, duurzaam GWW en professioneel opdrachtgeverschap

De waterschappen willen een bijdrage leveren aan een duurzame economie en samenleving. Zij hebben hiervoor een aantal initiatieven ontplooid en spraken in 2010 in het Klimaatakkoord met het Rijk af om in 2015 100% duurzaam in te kopen door in aanbestedingen duurzaamheidscriteria op te nemen.

WAT IS DUURZAAM INKOPEN?

Duurzaam inkopen is het toepassen van milieucriteria bij de inkoop van producten, diensten en werken. Door als overheden duurzaam in te kopen, krijgt de markt voor duurzame producten een stevige impuls. De gezamenlijke overheden stellen duurzaamheidscriteria op voor verschillende productgroepen. Per productgroep worden minimumeisen en wensen opgesteld voor milieuaspecten. Een leverancier moet aan de minimumeisen voldoen voor het leveren van duurzame producten, diensten of werken. Op de wensen kunnen leveranciers zich onderscheiden, net als op de prijs. Duurzaam inkopen betekent dat inkopen voldoen aan de minimumeisen die voor de desbetreffende productgroepen zijn opgesteld door AgentschapNL en in 2009 landelijk zijn vastgesteld. De doelstelling 100% duurzaam inkopen betekent dat 100% van het inkoopvolume aan producten, diensten en werken waarvoor duurzaamheidscriteria zijn vastgesteld, voldoet aan de minimumeisen voor de desbetreffende productgroepen.

Het gemiddeld percentage duurzame inkopen is sinds 2010 gestegen van 85 naar 93 in 2013, respectievelijk 98% in 2015. Hiermee is vrijwel geheel aan de ambitie van 100% duurzaam inkopen in 2015 voldaan.

Duurzaam GWW en professioneel opdrachtgeverschap

De waterschappen zijn als beheerders van de (regionale) waterinfrastructuur belangrijke opdrachtgevers voor de waterbouw. In concrete programma's als het Hoogwaterbeschermingsprogramma en Ruimte voor de Rivier zijn projecten in uitvoering op het gebied van nieuwbouw, reconstructie en onderhoud van waterbouwkundige werken. De bedrijven in de waterbouw spelen bij deze projecten een belangrijke rol. Met een jaarlijks inkoopvolume van ongeveer € 2 miljard doen de waterschappen zaken met vele duizenden bedrijven. Daarvan wordt meer dan € 1 miljard uitgegeven aan uitbesteed onderhoud en investeringen in de waterbouwsector. In deze sector zijn de waterschappen met een marktaandeel van 40%, na het Rijk de belangrijkste opdrachtgever. Voor de kleine en middelgrote bedrijven in de waterbouw zijn de waterschappen de grootste opdrachtgever met een omzetaandeel van 40%. De helft van de waterbouwomzet komt uit projecten kleiner dan € 1 miljoen. Deze projecten zijn goed voor 90% van de omzet van kleine bedrijven.

De waterschappen willen voor de markt een integere, betrouwbare, transparante, zakelijke en daarmee een professionele opdrachtgever zijn. Door vroegtijdig bewuste keuzes te maken bij de aanleg en realisatie van infrastructurele projecten, dragen waterschappen bij aan doelstellingen op het gebied van duurzaamheid en innovatie.

Met het ondertekenen van de Green Deal Grond- Weg- en Waterbouw (GWW), hebben de waterschappen zich ten doel gesteld meer duurzame innovatie, meer energiebesparing en meer te doen met minder budget. De kern van de aanpak Duurzaam GWW is dat energiebesparing, leefbaarheid en beperking van materialen en grondstoffen zo vroeg mogelijk wordt meegenomen in projecten. Dit doen zij via de speciaal voor dit doel ontwikkelde projectmanagementaanpak: "De Aanpak Duurzaam GWW".

De afspraak in het visiedocument "de waterschappen als publieke opdrachtgever" is dat de waterschappen het instrumentarium van duurzaam GWW toepassen bij projecten van meer dan € 500.000. De waterschappen hebben dit concept in 2015 al vanaf de start ingezet voor gemiddeld 33% van de in 2015 afgeronde projecten van meer dan € 500.000.

WAT IS DE AANPAK DUURZAAM GWW?

De kern van de Aanpak Duurzaam GWW is het meewegen van duurzaamheidsaspecten vanaf de vroege planfase, met een focus op de hele levenscyclus van de aan te leggen infrastructuur of object(en). In elk project wordt zo een goede afweging gemaakt tussen People, Planet en Profit. De focus ligt op:

- Het zo vroeg mogelijk in het project starten met de Aanpak, liefst al in het stadium integrale gebiedsontwikkeling, in de planfase liggen immers de grootste duurzaamheidskansen.

- Per project focussen op de duurzaamheidsthema's waar de meeste winst te behalen is.
- Creëren van ruimte voor (duurzame) innovaties door zoveel mogelijk oplossingsvrij te specificeren en kennis uit de markt te betrekken.
- Gebruik maken van een gezamenlijk instrumentarium om duurzaamheid op consistente wijze te kunnen toetsen, meten en borgen. Het instrumentarium bestaat uit: Ambitiweb, Omgevingswijzer, DuboCalc en de CO₂-prestatieladder. De werkwijze is toepasbaar voor alle aanbestedingsmethoden.

Internationaal samenwerken

Nederland wordt de veiligste delta van de wereld genoemd. Dat komt onder andere doordat er een aparte overheid is voor waterbeheer; de waterschappen. Vanuit de hele wereld is er veel belangstelling voor de kennis en ervaring van de waterschappen. Vertrekpunt is de specifieke kennis en kunde van waterschappen op het gebied van (water)governance en waterbeheer (kwantiteit en kwaliteit). We werken samen met andere organisaties, lokaal maar ook uit Nederland. Gemiddeld is hiervoor per waterschap naast een inzet van circa 5,6 fte, een budget van circa € 70.000 beschikbaar.

In 2014 zijn op initiatief van de Unie van Waterschappen de internationale activiteiten van de waterschappen ondergebracht bij Dutch Water Authorities (DWA). DWA is het 'merk' en het 'loket' waarmee de waterschappen zich in het buitenland presenteren.

Vragen om assistentie, advies en samenwerking van waar dan ook ter wereld worden gecoördineerd door DWA en uitgezet bij de waterschappen. Waterschappen werken gezamenlijk aan internationale projecten in diverse landen om het regionale watermanagement op een hoger niveau te brengen.

Werken over de grens is niet alleen in het belang van de vragende partner in het buitenland. Het biedt waterschappers de kans te werken in een volstrekt andere sociaalculturele context dan die we in Nederland gewend zijn. Werken in het buitenland doet een beroep op het aanpassingsvermogen, flexibiliteit, inventiviteit, zelfstandigheid en communicatievaardigheden van de uitgezonden medewerker. De over de grens opgedane ervaringen dragen bij aan versterking van competenties die medewerkers in hun dagelijks werk van pas komen.

Op de website van de Dutch Water Authorities is het jaarverslag over 2015 opgenomen (<http://www.dutchwaterauthorities.com/aboutus/>). Hierin wordt uitgebreid verslag gedaan van de ontwikkeling van en de activiteiten door de deelnemers in de Dutch Water Authorities. Ook is hierin de inzet van waterschapsmedewerkers zichtbaar bij missies naar en vanuit de zogeheten focus landen. Dit zijn landen waarmee een structurele samenwerking op watergebied is opgezet.

Water en klimaat houden zich niet aan nationale grenzen, dus ook de waterschappen bevinden zich in een internationale context.

Grensoverschrijdende samenwerking - volgend uit de Kaderrichtlijn Water - is een dagelijkse taak voor de waterschappen, evenals het opereren in internationale stroomgebieden. Samen met de Belgische en Duitse partners beheren zij grensoverschrijdende watersystemen of delen zij afvalwaterzuiveringen. Ook hebben de waterschappen een stem in de internationale riviercommissies voor Rijn, Maas, Schelde en Eems.

DE WATERSCHAPPEN

23

Verschillende waterschappen, 22 in 2016

11.000

Werknemers

WATERSCHAPPEN

DEEL 2 DE ORGANISATIE VAN DE WATERSCHAPPEN

Zorg voor veilig wonen en werken te midden van water

Nederland is gevormd door water en menskracht. Water is onze vriend en vijand. We leven onder de zeespiegel, te midden van de delta van vier grote Europese rivieren. Meer dan de helft van de Nederlanders woont in gebieden met een risico van overstromen. In dit deel van Nederland verdienen we 70% van ons nationaal inkomen.

En toch is Nederland de veiligste delta ter wereld. Dat komt omdat we al decennialang fors in waterveiligheid hebben geïnvesteerd. Maar die bescherming tegen water is niet vanzelfsprekend. Het klimaat verandert, de zeespiegel stijgt terwijl de bodem daalt en de verstedelijking toe neemt. Om Nederland blijvend te beschermen tegen overstromingen, zijn ook de komende jaren investeringen nodig.

Democratische organisatie

De bescherming tegen water en de zorg voor schoon water zijn overheidstaken, die in de Grondwet zijn toegewezen aan de waterschappen. Daarmee zijn de waterschappen zelfstandige overheidsorganen, naast het Rijk, de provincies en de gemeenten. De geografische grenzen van de waterschappen worden bepaald

door waterstaatkundige factoren, zoals de loop van rivieren. Elk waterschap heeft een gekozen bestuur dat wordt voorgezeten door de dijkgraaf of watergraaf, die door de Kroon is benoemd.

Het bestuur van een waterschap bestaat uit vertegenwoordigers van de groepen uit de samenleving, die belang hebben bij het werk van de waterschappen. Dat zijn in de eerste plaats de inwoners van ons land. Hun vertegenwoordigers worden rechtstreeks gekozen door alle stemgerechtigden in het gebied van een waterschap. Een derde deel van het waterschapsbestuur bestaat uit vertegenwoordigers van groepen die een bijzonder belang hebben bij het werk van de waterschappen: bedrijven, de agrarische sector en natuurterreinbeheerders. Hun vertegenwoordigers worden voorgedragen door respectievelijk de Kamers van Koophandel, de Land en Tuinbouw organisatie (LTO) en de Vereniging van Bos- en natuurterreineigenaren.

Waterschapsbelasting

Een waterschap bekostigt zijn taken grotendeels zelf door het heffen van waterschapsbelastingen. Dit systeem garandeert dat het geld dat nodig is voor de bescherming tegen overstromingen en voor het waterbeheer, niet wordt afgewogen tegen geld voor

andere zaken. De waterschappen kennen twee hoofdbelastingen: de watersysteemheffing en de zuiveringsheffing.

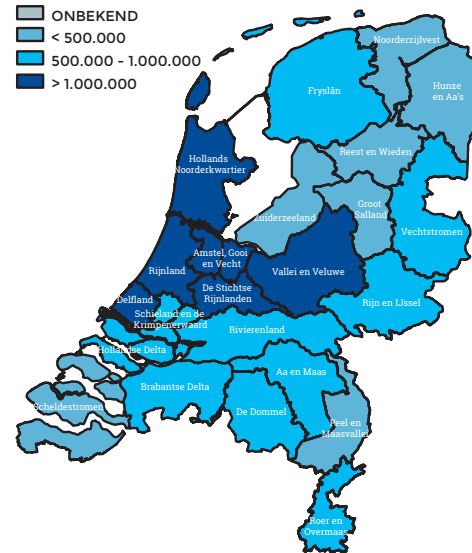
Voor en door de Nederlanders

Elke Nederlander heeft belang bij het werk van de waterschappen. Door onder meer vergunningen en belastingen hebben inwoners en bedrijven rechtstreeks met de dienstverlening van het waterschap te maken.

Kerncijfers 2015 van de waterschappen

- Nederland telt 23 waterschappen (in 1953 waren dat er nog 2.600, in 2016 zijn het er 22).
- Bij de waterschappen werken circa 11.000 medewerkers.
- Waterschappen beheren samen ongeveer 18.000 km waterkeringen en 225.000 km waterlopen.
- Vijf waterschappen beheren samen ook nog eens 7.500 km wegen.
- Waterschappen zuiveren ruim 2 miljard m³ afvalwater in 333 zuiveringsinstallaties.
- Waterschappen investeren € 1,3 miljard in waterwerken.
- Waterschappen leggen in totaal € 2,6 miljard aan belastingen op.

Waterschappen in kaart (Inwoners (2015) [inwoners])

SAMENHANG TAKEN, FINANCIELE POSITIE EN BELASTINGEN

BELASTINGINKOMSTEN WATERSCHAPPEN IN 2015

€ 2.6 miljard

NETTO KOSTEN VOOR WATERSCHAPSWERK IN 2015

€ 2.6 miljard

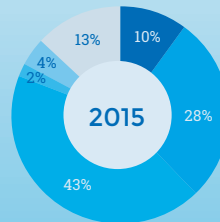
VOLLE INVESTERINGSAGENDA'S

Momenteel zorgen veranderende weersomstandigheden, zeespiegelstijging, bodemdaling, verzilting en aangescherpte milieunormen voor volle investeringsagenda's

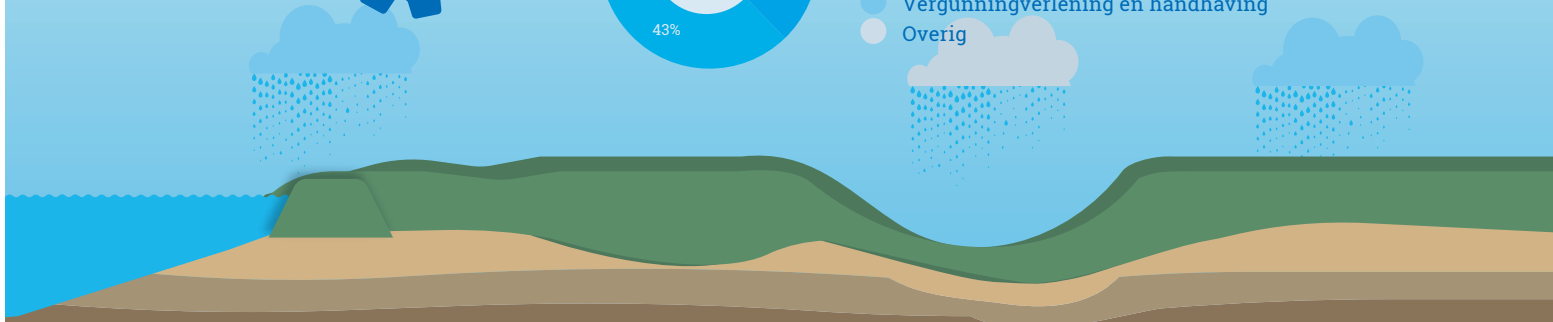
GEÏNVESTEERD

€ 1,3 mld in 2015 grotendeels gefinancierd met langlopende leningen

KOSTEN WATERSCHAPPEN, NAAR BELEIDSTAAK

- Waterkeringen
- Watersystemen
- Afvalwaterzuivering (Vaar)wegenbeheer
- Vergunningverlening en handhaving
- Overig

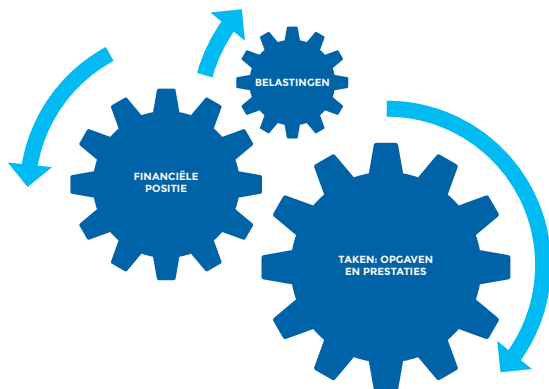

6. INZICHT IN DE FINANCIËN

Samenhang taken en financiën

De financiën van de waterschappen staan niet op zichzelf, maar zijn een afgeleide van de taken en taakopvatting van de waterschappen. Waar de waterschappen voor staan, wat zij willen bereiken en wat ze daarvoor doen, bepaalt in belangrijke mate hoe zij er financieel voor staan en wat zij in de vorm van belastingen in hun gebieden neerleggen. De figuur hieronder geeft deze verbanden weer.

Samenhang taken, financiële positie en belastingen

Vanwege de samenhang tussen de drie aspecten, moet er altijd met een brede blik naar de financiën van de waterschappen worden

gekeken. Focus op één aspect of een deelonderwerp daarbinnen kan tot verkeerde conclusies leiden. Dit hoofdstuk presenteert de financiën van de waterschappen dan ook op basis van de drie aspecten. Hierbij wordt met name ingegaan op de situatie van eind 2015 en op de ontwikkeling sinds 2009. Dit geeft aan hoe de financiën van de waterschappen er nu voorstaan en zich in de laatste jaren hebben ontwikkeld. Dit is belangrijke informatie, omdat het een verklaring geeft voor de huidige situatie. Maar nog veel belangrijker is hoe de financiën zich in de toekomst ontwikkelen. Tot voor kort was het gebruikelijk dat waterschappen wat dat betreft vier tot vijf jaar vooruit keken, maar vooral als gevolg van de uitdagingen waarvoor de waterschappen staan, geeft zo'n periode een beperkt beeld. Steeds meer waterschappen gaan er toe over om tien jaar of nog langer vooruit te kijken. Dit sluit ook aan bij de bevindingen van de OESO dat de financiering van het waterbeheer op dit moment op orde is, maar dat gegeven toekomstige ontwikkelingen waakzaamheid en een vooruitziende blik geboden is.

Kwaliteit taakuitoefening

In het voorafgaande deel van deze publicatie zijn een groot aantal prestaties van de waterschappen in beeld gebracht. Gegeven de relatie tussen de taakuitoefening en de financiën van de waterschappen wordt in dit hoofdstuk allereerst met de volgende tabel een samenvatting gegeven van de ontwikkeling van de uitoefening van de kerntaken van de waterschappen sinds 2011. We zien dat de kwaliteit van de taakuitoefening in deze periode aanmerkelijk is toegenomen. Nagenoeg alle prestaties zijn verbeterd.

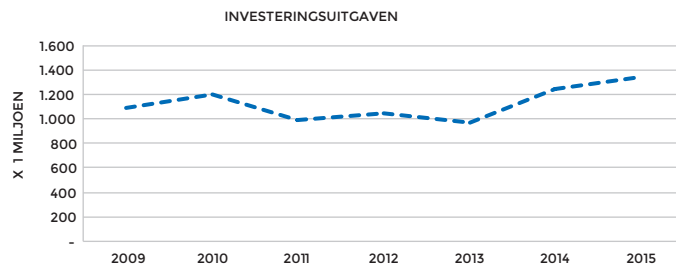
Ontwikkeling prestaties kerntaken waterschappen

Waterschapstaak	Indicator	Prestatie 2009	Prestatie 2015
Waterveiligheid	Aandeel primaire waterkeringen dat aan veiligheidsnormen voldoet	42%	73%
Voorkomen van wateroverlast	Lengte van de getoetste regionale waterkeringen dat aan normen voldoet	5.122 km	4.822 km
Beheer hoeveelheid oppervlaktewater	Aandeel van het beheergebied dat voldoet aan de normen ter voorkoming van wateroverlast	98,7%	99,1%
Beheer kwaliteit oppervlaktewater	Aandeel van de meetpunten waar oppervlaktewater voldoet aan de normen voor prioritare en gevaarlijke stoffen	37%	43% ⁷
Zuivering van afvalwater	De 'zuiveringsprestatie': mate waarin zuurstofbindende stoffen, fosfaat en nitraat uit afvalwater worden verwijderd	86,6%	87,2%

Investeren om taken op orde te houden / Ruimte in EMU-saldo

Waterschappen moeten continu investeren om er voor te zorgen dat de waterkeringen, waterlopen, gemalen, zuiveringsinstallaties en andere waterwerken die zij beheren ook bij veranderende omstandigheden voor hun taak gesteld blijven staan. Momenteel zorgen veranderende weersomstandigheden, zeespiegelstijging, bodemdaling, verzilting en aangescherpte (Europese) milieunormen voor volle investeringsagenda's. In 2015 hebben de waterschappen samen voor ruim € 1,3 miljard geïnvesteerd.

Bruto-investeringsuitgaven van de waterschappen

⁷ In deze periode heeft de Europese Commissie de eisen aangescherpt.

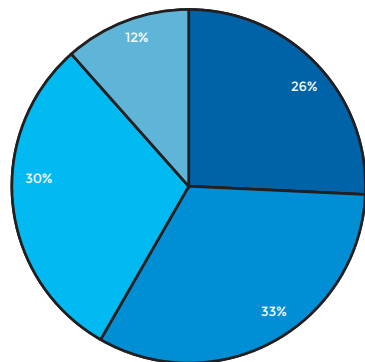
Wanneer we verdeling van de investeringsuitgaven over de taken van 2009 en 2015 vergelijken, valt vooral op dat het aandeel van waterveiligheid sterk is gestegen. Dit houdt met name verband met het toegenomen belang van deze taak en het feit dat de waterschappen zijn gaan bijdragen aan het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP). Dit is een programma van waaruit investeringen in primaire waterkeringen worden bekostigd. Tot 2011 financierde het Rijk dit programma volledig. Met ingang van 2011 leggen ook de waterschappen middelen in; sinds 2014 net zoals het Rijk de helft van het benodigde bedrag. In 2015 ging het om € 181 miljoen.

Ruimte om te investeren = ruimte in het EMU-saldo

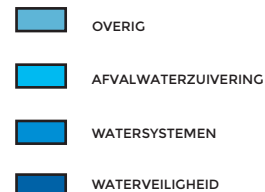
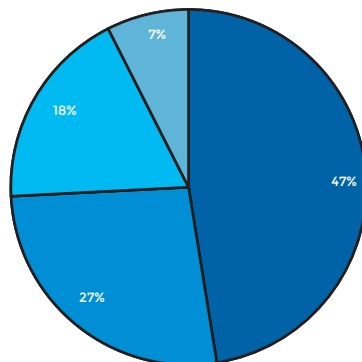
Omdat de taken van de waterschappen belangrijk zijn voor de veiligheid, bewoonbaarheid, volksgezondheid en bedrijvigheid in ons land, moeten de waterschappen voldoende mogelijkheden hebben om te kunnen investeren. Daarom hebben de waterschappen, samen met de provincies en de gemeenten, in het kader van de Wet houdbare overheidsfinanciën voldoende ruimte in het Nederlandse EMU-saldo nodig. De waterschappen zijn bezorgd of zij ook in de toekomst voldoende investeringsruimte houden. In de loop van 2017 zullen de waterschappen, samen met de gemeenten en provincies, overleg hebben met het nieuwe kabinet over de ruimte in de jaren 2018 tot en met 2021.

Aandeel taken in investeringsuitgaven

2009 (€ 1.095 MILJOEN)

2015 (€ 1.344 MILJOEN)

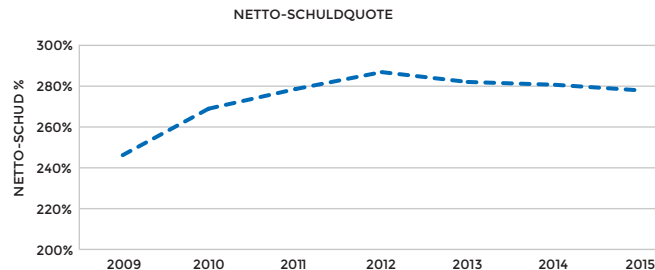

FINANCIËLE POSITIE

Vreemd vermogen

De waterschappen hanteren als principe dat degenen die profiteren van investeringen zoals aanpassingen en aanleg van keringen, zuiveringen etc, daarvoor betalen in de periode dat zij dit profijt hebben. Daarom financieren zij hun investeringsuitgaven over het algemeen via leningen en worden de rente en aflossingen van dit 'vreemd vermogen' betaald uit de belastinginkomsten. Een veelgebruikt kengetal dat inzicht geeft in de omvang van het vreemd vermogen van een organisatie is de netto-schuldquote, de verhouding tussen de omvang van het vreemd vermogen en de inkomsten. Voor waterschappen geeft de verhouding tussen de netto-schuld en de belastingopbrengsten een goed beeld, omdat de belastingopbrengsten verreweg de grootste inkomstenbron zijn. De volgende figuur geeft aan dat de schuldquote tot en met 2012 steeg en daarna daalt.

Ontwikkeling netto-schuldquote

Het hebben van schuld is inherent aan de wijze van financiering van de omvangrijke investeringen in de waterwerken. De risico's die in potentie aan schuld kleven worden door de waterschappen in beeld gebracht en waar nodig financieel afgedekt:

- Het landelijke beeld is dat de infrastructuur van de waterschappen niet voor een groter aandeel met schuld wordt belast. Dit blijkt uit een overzicht van de waterschappen over het effect dat hun toekomstige investeringen op hun schuld hebben en wat het effect van rente en aflossingen op hun komende begrotingen is;
- Onderzoek laat zien dat de beïnvloedbare ruimte van de waterschapsbegrotingen de laatste jaren stabiel is gebleven. Dat is belangrijk omdat schuld ertoe kan leiden dat aflossingen en rentelasten een steeds groter aandeel van de begroting gaan uitmaken, met als gevolg minder

beïnvloedbare ruimte in de begroting. Dan heeft een bestuur minder mogelijkheden om keuzes te maken, zoals een ander beleid gaan voeren;

- Het renterisico was eind 2015 lager dan eind 2014. Bovendien is de marktrente op dit moment veel lager dan de rente van de leningen die de waterschappen in portefeuille hebben. De verwachtingen omtrent de ontwikkeling van de rente zijn dat dit ook in de komende jaren nog zal gelden. Dit betekent dat de waterschappen als zij een lening moeten herfinanciering of met een renteherziening te maken krijgen lagere kosten hebben dan daarvoor. Zeker als op die momenten leningen met een lange rentevaste periode worden afgesloten, wordt het renterisico voor een lange periode verder beperkt. Daar komt nog bij dat vrijwel alle waterschappen, gegeven de lage rentestand van dit moment, recentelijk hebben onderzocht of het oversluiten van hun leningen voordelen op zou leveren. Dertien waterschappen hebben op het moment van schrijven hun leningenportefeuille geherstructureerd.

Risico's en weerstandsvermogen

Voor elke organisatie geldt dat in de taakuitoefening en de bedrijfsvoering risico's op de loer liggen. Waterschappen nemen zo veel mogelijk beheersingsmaatregelen om te voorkomen dat een risico zich daadwerkelijk manifesteert. Maar een calamiteit is natuurlijk nooit uitgesloten. Als risico's afdoende financieel zijn afgedekt, is er financieel gezien geen groot probleem als een risico zich daadwerkelijk voordoet. Hiermee voorkomen zij dat een

calamiteit de financiën verstoort en dat burgers en bedrijven daar in hun portemonnee het nodige van gaan merken.

Waterschappen dekken risico's in financiële zin in eerste instantie af met verzekeringen, met (financiële) voorzieningen en met de post 'onvoorzien' in de begroting. Voor het overblijvende – niet afgedekte deel – bepaalt een waterschap wat de financiële gevolgen zijn als de risico's zich voordoen. Dit gebeurt op basis van een risico-inventarisatie. Vervolgens wordt een bedrag bepaald dat vrijgemaakt moet kunnen worden om het risico het hoofd te bieden. Dit bedrag wordt de 'weerstandscapaciteit' genoemd. Meestal bestaat deze weerstandscapaciteit uit de omvang van de algemene reserve(s) of een deel daarvan. Deze wordt door het bestuur van het waterschap vastgesteld.

Om na te gaan of een waterschap in staat is financiële tegenvallers op te vangen zonder dat dit zijn financiële positie ernstig aantast, wordt de weerstandscapaciteit gedeeld door de gekwantificeerde risico's. Deze indicator heet weerstandsvermogen en als deze de waarde 1 heeft, zijn risico's en de financiële dekking daarvan in balans. Bij een waarde onder 1, loopt het waterschap een zeker risico op verstoring van zijn financiële positie. Bij een waarde boven de 1 kunnen er voldoende middelen worden aangewend om de gevolgen van de risico's zonder grote financiële consequenties financieel af te wikkelen.

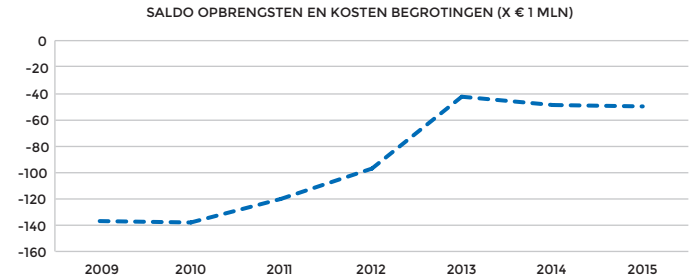
Cijfers uit de jaarverslaggeving geven aan dat de waterschappen aan het eind van 2015 een gemiddeld weerstandsvermogen van 3,3 hadden, ruim boven de 1 dus. Hieruit kunnen we de conclusie trekken dat de waterschappen hun risico's op dat moment gemiddeld genomen afdoende hadden afgedekt.

Evenwicht in de begroting

Als in de begroting van een waterschap de kosten hoger zijn dan de opbrengsten, is er geen sprake van kostendekkende belasting-tarieven. Dan moet er een beroep worden gedaan op de reserves om de begroting sluitend te krijgen. Het evenwicht van kosten en opbrengsten moet wel binnen de periode van de meerjarenraming tot stand worden gebracht. Als de begroting in enig jaar berust op niet kostendekkende tarieven, is de financiële positie dus deels gebaseerd op toekomstige tariefsverhogingen. Vandaar dat evenwicht tussen de kosten en de opbrengsten meegenomen wordt bij het in beeld brengen van de financiële positie.

De figuur hieronder geeft aan dat de kosten en de opbrengsten in de begrotingen van de waterschappen in de afgelopen jaren steeds meer in evenwicht zijn gekomen. In de begrotingen 2015 waren de kosten nog bijna € 50 miljoen hoger dan de opbrengsten. Uitgedrukt als een aandeel van de belastingopbrengst hebben we het dan over 1,9%.

Verskil tussen de opbrengsten en kosten in de waterschaps-begrotingen

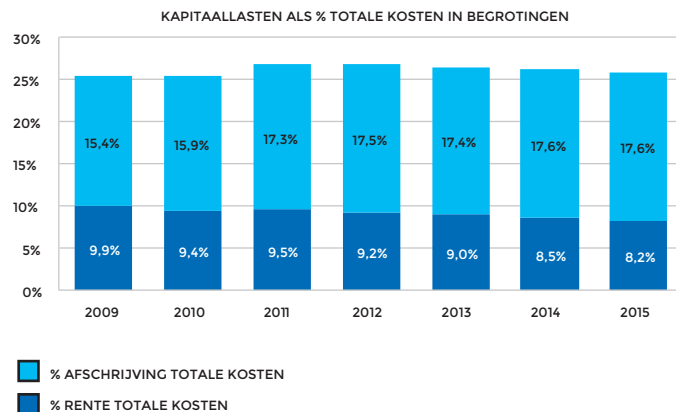

Flexibiliteit in de begroting

Als het aandeel van de beïnvloedbare kosten in de begroting hoog is, heeft een waterschap in principe meer mogelijkheden om keuzes te maken in vergelijking met een begroting met een hoog aandeel vastliggende kosten. Het gaat dan om keuzes zoals bijvoorbeeld beleidswijzigingen, bezuinigingen, verbeteren van de financiële positie en opvangen van tegenvallers. Bij een waterschap vormen met name de afschrijvingen en rente - samen de kapitaallasten genoemd - de kosten die op korte termijn moeilijk beïnvloedbaar zijn. Uit de volgende figuur blijkt dat voor alle waterschappen samen geldt dat er sprake is van een daling

van het aandeel van de rentekosten en dat het aandeel van de afschrijvingen vrijwel gelijk blijft. Per saldo daalt het aandeel dat de kapitaallasten uitmaken van de totale exploitatiekosten sinds 2011, zodat kan worden geconcludeerd dat de beïnvloedbare ruimte in de waterschapsbegrotingen de laatste jaren niet is gedaald.

Aandeel van afschrijvingen en rente in totale kosten

LASTENONTWIKKELING

De ontwikkeling van de belastingen van de waterschappen is het derde aspect wat we in het kader van het financieel beeld van de waterschapssector inzichtelijk maken. Uitgebreidere informatie over de waterschapsbelastingen dan opgenomen in dit hoofdstuk kunt u vinden op waterschapsspiegel.nl/belastingen en in de brochure 'Waterschapsbelastingen 2016; Het hoe en waarom' van de Unie van Waterschappen.

Lastendruk

Omdat ieder waterschapsgebied anders is en de democratisch gekozen besturen van de waterschappen andere keuzes maken, verschilt de lastendruk van waterschap tot waterschap. Factoren zoals veel of weinig water, hoog- of laaggelegen, wel of niet aan zee of aan grote rivieren liggend, grondsoort, landelijk of verstedelijkt gebied, bepalen de inrichting van het watersysteem en uitvoering van het waterbeheer. Verder kunnen specifieke eisen van andere overheden of van organisaties die voor hun bedrijfsvoering van het waterbeheer afhankelijk zijn van gebied tot gebied verschillen. Al deze aspecten hebben invloed op de kosten die in een gebied moeten worden gemaakt en daarmee op de hoogte van de waterschapsbelastingen.

Voor veel aspecten van de taakuitoefening van een waterschap gelden wettelijk vastgelegde eisen. Het bestuur van een waterschap is verantwoordelijk dat hieraan wordt voldaan, maar

kan in de regel keuzes maken ten aanzien van een verschillend ambitieniveau (meer doen dan het wettelijk minimum) en het tempo van investeren. Ook maakt een bestuur een zorgvuldige afweging tussen niet alleen de juiste inzet op veilig en schoon water, maar ook op duurzaamheid, innovatie en de ontwikkeling van de lastendruk. Door binnen dit spectrum keuzes te maken, bepalen de besturen mede de hoogte van de belastingen.

In de tabel hieronder is de hoogte en de ontwikkeling van de gemiddelde belastingdruk in ons land voor vier soorten huishoudens en vier bedrijfstypes weergegeven. Op het moment dat de waterschappen hun belastingtarieven voor 2016 vaststelden, was de verwachting dat de inflatie in dat jaar 1,2% zou zijn. De cijfers laten zien dat de lastendruk zich voor de huishoudens en meeste typen bedrijven rond dat inflatieniveau ontwikkelt. Voor natuurterreinen ligt de ontwikkeling onder en voor de agrarische bedrijven boven dit niveau. Dit wordt

Gemiddelde belastingdruk⁸ per huishouden/bedrijf in euro's⁹

	2015	2016 ¹⁰	Ontwikkeling
Eenpersoonshuishouden in huurwoning	134	136	+ 1,7%
Eenpersoonshuishouden in koopwoning, waarde € 200.000	201	201	+ 1,6%
Meerpersoonshuishouden in huurwoning	242	246	+ 1,4%
Meerpersoonshuishouden in koopwoning, waarde € 200.000	312	316	+ 1,5%
Agrarisch bedrijf, waarde € 400.000, 40 ha grond	2.788	2.897	+ 3,9%
Natuurterrein, 1.000 ha	4.140	4.087	- 1,3%
Groothandel, waarde € 2.400.000	1.225	1.234	+ 0,7%
Productiebedrijf voedingsmiddelen, waarde € 12.000.000	20.807	21.024	+ 1,0%

8 Het betreft een gewogen gemiddelde, waarbij de weging plaatsvindt met de aantallen huishoudens respectievelijk bedrijven die er van dat type in de verschillende waterschappen aanwezig zijn.

9 Het gaat hier om bedragen exclusief de belasting voor de wegentaak die vijf waterschappen hebben.

10 Bij het berekenen van de lastendruk is rekening gehouden met de waardeontwikkeling van gebouwen. Als de waarde van gebouwen stijgt, laten de waterschappen het tarief van de watersysteemheffing dalen en omgekeerd. Hierdoor heeft een stijging of daling van de waarde op zichzelf geen invloed op de lasten die de eigenaar betaalt.

veroorzaakt door een uitspraak van de Hoge Raad, die er toe heeft geleid dat bepaalde terreinen die tot en met 2015 een belastingaanslag voor 'ongebouwd' kregen, voortaan als natuurterreinen moeten worden aangeslagen. Dit heeft tot een aanmerkelijke stijging geleid van de oppervlakte die als natuur wordt aangeslagen en een daling van de oppervlakte agrarische grond. Agrarische bedrijven krijgen hierdoor gemiddeld genomen met een relatief grotere lastenverhoging te maken en de natuurterreinen met een relatief geringere stijging.

Belastingopbrengsten

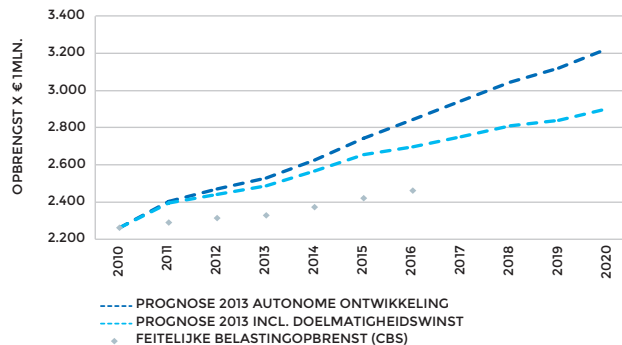
In 2011 hebben de waterschappen in het Bestuursakkoord Water (BAW) de afspraak gemaakt dat hun belastingopbrengsten tot en met 2020 slechts gematigd zullen stijgen. Om dit te kunnen bereiken, streven de waterschappen er naar om gezamenlijk tot en met het jaar 2020 besparingen te realiseren die oplopen tot jaarlijks minimaal € 325 miljoen. Deze afspraak is vertaald in een stijging van de totale belastingopbrengsten van de waterschappen: als deze in de periode 2010-2020 gemiddeld per jaar met niet meer dan 2,5% exclusief inflatie stijgen, voldoen de waterschappen aan de afspraken.

De figuur hieronder geeft een overzicht van de gerealiseerde en verwachte ontwikkeling van de totale belastingopbrengsten van de waterschappen. Hierbij zijn de gerealiseerde belastingopbrengsten (grijze stippen) gerelateerd aan de prognose van de ontwikkeling van de belastingen zonder en met de invloed van de besparingen die de waterschappen op grond van het BAW nastreven.

De figuur laat zien dat de opbrengsten van de waterschapsbelastingen stijgen, maar dat deze zich gematigder ontwikkelen dan de afspraken in en prognoses van het BAW. De besparingen hebben hun effect op de lastenontwikkeling, maar kunnen niet voorkomen dat er sprake is van enige lastenstijging. Hiervoor zijn de eisen die aan het waterbeheer worden gesteld te hoog. In het volgende hoofdstuk wordt meer inzicht gegeven in de manier waarop waterschappen hun besparingen realiseren.

Ontwikkeling totale belastingopbrengsten in relatie tot prognoses

ONTWIKKELING TOTALE BELASTINGOPBRENGST WATERSCHAPPEN 2010-2020 (PRIJSPEIL 2010)

Kwijtschelding neemt nog steeds toe en is in discussie

De besturen van de waterschappen kunnen zelf beslissen of zij voor een bepaalde waterschapsbelasting huishoudens wiens inkomen beneden een bepaalde grens ligt de mogelijkheid geven om zijn belastingaanslag gedeeltelijk of niet te hoeven betalen. Als gevolg van de economische situatie doen huishoudens steeds vaker een beroep op de mogelijkheid tot kwijtschelding. Het aandeel van de belastingopbrengsten dat wordt kwijtgescholden is gestegen tot 3,6% in 2015. Het aandeel oninbare belastingopbrengsten is al enkele jaren vrijwel gelijk.

Kwijtgescholden en oninbare bedragen als percentage van de belastingopbrengst

	2009	2011	2013	2015
Kwijtschelding	2,4%	2,7%	3,1%	3,6%
Oninbaar	0,5%	0,8%	0,6%	0,7%

Voor de besturen van twee waterschappen is de toename van het kwijtgescholden bedrag aanleiding geweest om de kwijtscheldingsmogelijkheden met ingang van 2016 dan wel 2017 te gaan beperken.

PERIODE 2010-2020

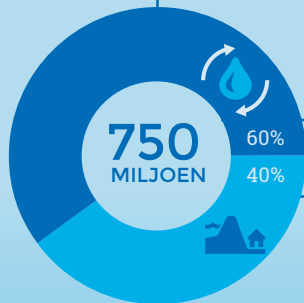
Doel:

Waterbeheer betaalbaar houden

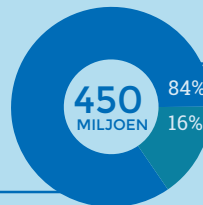
SAMENWERKING

Zorgt voor besparingen die oplopen tot € 750 miljoen per jaar in 2020

WATERKETEN

Drinkwater, riolering en afvalwaterzuivering

Waterschappen en gemeenten € 380 mln

Drinkwaterbedrijven € 70 mln

WATERSYSTEEM

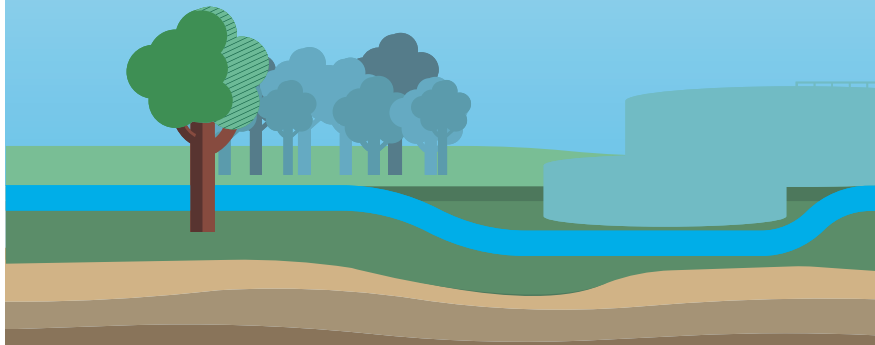
Waterkeringen, oppervlaktewater, waterbodems, grondwater, oevers en kunstwerken

Rijk, provincies en waterschappen

JAARLIJKSE KOSTEN WATERKETEN EN WATERSYSTEEM

De totale jaarlijkse kosten waren in 2011 ongeveer 7 miljard euro. Zonder extra besparingen zou dit oplopen tot 9 miljard euro in 2020.

7 BESTUURSAKKOORD WATER: BESPARINGEN EN SAMENWERKING

De waterschappen hebben in mei 2011 met het Rijk, de provincies, gemeenten en drinkwaterbedrijven afspraken gemaakt die er voor zorgen dat de kostbare investeringen die nodig zijn voor veiligheid tegen hoogwater, goede waterkwaliteit en voldoende zoet water kunnen worden uitgevoerd zonder dat deze leiden tot een sterke stijging van de belastingen voor huishoudens en bedrijven. Deze afspraken, die zijn vastgelegd in het Bestuursakkoord Water (BAW), leiden tot een doelmatigere uitvoering van het waterbeheer. Er worden besparingen gerealiseerd die moeten oplopen tot jaarlijks minimaal € 750 miljoen in 2020 ten opzichte van wat in 2010 voor dat jaar werd geraamd. De kostenbesparingen worden gerealiseerd door doelmatigheidsmaatregelen in de afzonderlijke organisaties en meer en intensievere samenwerking tussen de waterbeheerders en de drinkwaterbedrijven.

Om inzicht te geven of de afgesproken gematigde lastenstijging en besparingen daadwerkelijk worden gerealiseerd, brengen de BAW-partners de resultaten langs drie parallelle sporen in beeld:

Spoor 1: Ontwikkeling van de belastingen en kosten.

Spoor 2: De manier waarop de besparingen in de praktijk worden gerealiseerd.

Spoor 3: Ontwikkeling van de geleverde prestaties.

Dit hoofdstuk geeft een beeld van de resultaten van de waterschappen op deze drie sporen.

Spoor 1: ontwikkeling van de waterschapsbelastingen

In het eerste spoor worden de werkelijke belastingopbrengsten van de waterschappen vergeleken met de prognose daarvan, die op het moment van afsluiten van het BAW is gemaakt. De prognose geeft aan hoe de belastingopbrengsten zich zouden hebben ontwikkeld zonder de invloed van het BAW en van andere ontwikkelingen die bij de voorbereiding van het BAW nog niet bekend waren. Als de ontwikkeling van de daadwerkelijke opbrengsten beduidend lager is dan de prognose, geeft dit het signaal dat er substantiële besparingen worden behaald.

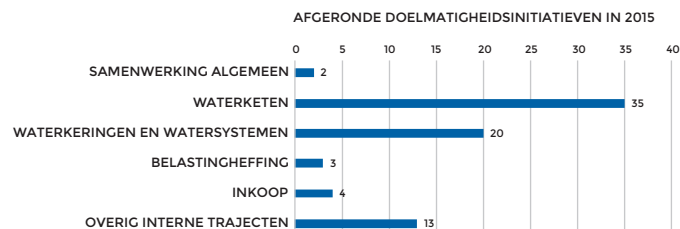
De figuur die deze ontwikkeling van de waterschapsbelastingen laat zien, is in het voorgaande hoofdstuk opgenomen. Deze laat zien dat de trend dat de feitelijke stijging van de belastingopbrengsten gematigder is dan bij het afsluiten van het BAW was voorzien zich ook in 2016 voortzet. De besparingen op de heffingsinkomsten zijn zichtbaar en zijn sneller gerealiseerd dan in 2011 werd geschat.

Spoor 2: de manier waarop de besparingen worden gerealiseerd

Waterschappen hebben doelmatigheid hoog in het vaandel staan. Het BAW heeft als extra stimulator gefungeerd om nog een tandje bij te zetten. Door zowel binnen de eigen organisaties maatregelen te treffen als door intensiever met elkaar en met gemeenten, waterleidingbedrijven, Rijk en provincies samen te werken voeren

de waterschappen hun taken steeds doelmatiger uit. Om van elkaar te kunnen leren geven de waterschappen al weer enkele jaren aan het begin van het jaar ten behoeve van deze rapportage aan wat de (maximaal vijf) belangrijkste doelmatigheidstrajecten zijn die zij in het voorgaande jaar hebben afgerond. Over 2015 zijn 77 trajecten naar voren gebracht, gemiddeld 3-4 per waterschap.

Beleidsterreinen waarop de in 2015 afgeronde doelmatigheidsinitiatieven betrekking hebben

Besparingen in de waterketen

In het BAW hebben de waterschappen en gemeenten zich samen tot doel gesteld om in de afstemming tussen de afvalwaterzuiveringstaak van de waterschappen en de rioleringstaak van gemeenten in 2020 minimaal € 380 miljoen te besparen. Daarnaast hebben de drinkwaterbedrijven zich voorgenomen dat zij op hetzelfde moment besparingen van minimaal € 70 miljoen hebben gerealiseerd.

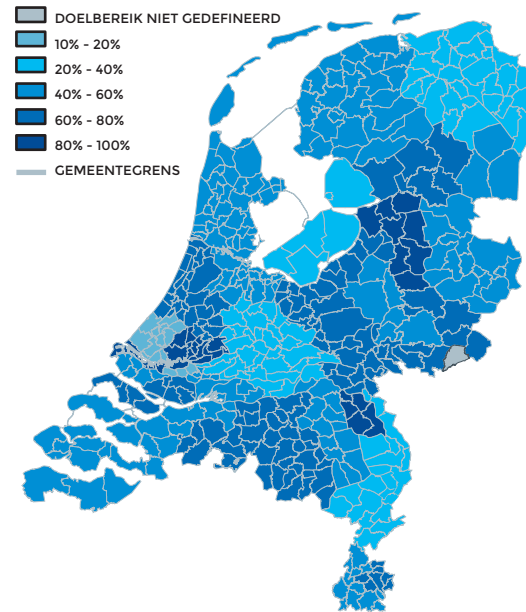
De waterschappen en gemeenten hebben hun krachten in 49 regio's gebundeld. De tien waterleidingbedrijven sluiten zich hier steeds meer bij aan. De koepelorganisaties Unie van Waterschappen, Vereniging van Nederlandse Gemeenten en Vereniging van Waterbedrijven in Nederland stimuleren en faciliteren de samenwerking. In het kader van de rol van de drinkwaterbedrijven in de samenwerking hebben de koepels de Kansenskaart Waterketen opgesteld, waarin 16 praktijkvoorbeelden worden gepresenteerd waarin gemeenten en waterschappen samenwerken met drinkwaterbedrijven. De kansenskaart is op 15 oktober 2015 door de koepels aan de minister van IenM overhandigd. Daarnaast faciliteren de koepels de samenwerking door het organiseren van bijeenkomsten, informatieuitwisseling, de inzet van kenniscoaches en het digitale platform samenwerkenaanwater.nl. Tot slot brengen de drie koepels jaarlijks de voortgang en het tussentijdse resultaat van de samenwerking in beeld. De resultaten van de laatstgehouden monitor van het voorjaar van 2016 zijn in het vervolg van deze paragraaf weergegeven.

De besparingen die waterschappen en gemeenten realiseren vinden mede hun oorsprong in een andere investeringsstrategie, die onder andere gebaseerd is op intensiever meten en monitoren van afval- en regenwaterstromen. Hierdoor neemt het inzicht in de feitelijke toestand en het functioneren van de afvalwaterketen toe. Op basis van dit inzicht kunnen betere beheers- en investeringsbeslissingen worden genomen bij vervanging van

voorzieningen (riolering, gemalen, zuiveringen e.d.), bij het realiseren van de opgaven klimaatadaptatie en waterkwaliteit en bij maatregelen in het dagelijks beheer (o.a. reinigen en inspecteren). Dit heeft onder andere tot heroverweging van investeringsprogramma's geleid, waarbij als uitgangspunt is gehanteerd dat bijstellingen van deze programma's geen negatieve gevolgen voor de prestaties mogen hebben. Ook het verhogen van de kwaliteit van de uitvoering van de beheertaken in de waterketen en het verminderen van de personele kwetsbaarheid daarbij dragen bij aan kostenbesparingen.

De samenwerkingsregio's van waterschappen en gemeenten hebben voor het thema kwaliteit eigen ambities geformuleerd. De volgende figuur geeft de doelrealisatie weer van deze ambities. Voor het totaal van alle waterschappen en gemeenten geldt dat zij gemiddeld inmiddels 53% van de eigen ambitie hebben gerealiseerd op het gebied van kwaliteit. Uit het kaartbeeld blijkt dat een aantal regio's goed op koers ligt om de eigen doelstellingen in 2020 te realiseren.

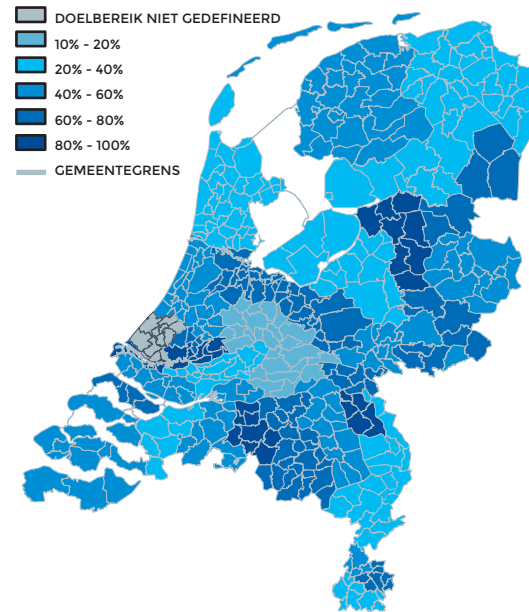
Doelrealisatie op terrein van kwaliteit van de samenwerkingsregio's van gemeenten en waterschappen (% realisatie voorjaar 2016 t.o.v. ambitie in 2020)

De 49 regio's hebben ook voor het thema personele kwetsbaarheid eigen ambities geformuleerd. Het gaat hier onder andere om gezamenlijke kennisontwikkeling, specialisatie in regionaal verband en uitwisseling van personeel. Het verminderen van kwetsbaarheid leidt tot een beter gegarandeerde continuïteit in de uitvoering van de beheertaken en tot een verhoging van de kwaliteit ervan (professionaliteit).

De volgende figuur geeft de doelrealisatie weer van de ambities op het terrein van personele kwetsbaarheid in het voorjaar van 2016 voor de regio's van gemeenten en waterschappen. Opgeteld geldt dat zij in het voorjaar van 2016 gemiddeld inmiddels 48% van de eigen ambitie hebben gerealiseerd. Een aantal regio's ligt goed op koers ligt om de eigen doelstellingen in 2020 te realiseren.

Doelrealisatie op aspect vermindering van kwetsbaarheid van de samenwerkingsregio's van gemeenten en waterschappen (% realisatie voorjaar 2016 t.o.v. ambitie in 2020)

SAMENWERKING WATERSCHAPPEN EN RIJKSWATER-STAAT

Omdat hun taken voor een deel vergelijkbaar zijn, hebben de waterschappen en de regionale directies van Rijkswaterstaat veel mogelijkheden om bij de uitvoering via samenwerking efficiencywinst te boeken. Regionaal wordt verkend welke samenwerkingsmogelijkheden er concreet zijn. Om de samenwerking in de regio's te faciliteren hebben Rijkswaterstaat en de Unie van Waterschappen het 'Platform Slim Samenwerken' opgericht. De samenwerking verloopt over een aantal sporen: verminderen van kwetsbaarheid, kostenreductie, kennis delen en kwaliteitsverbetering. Door gebruik te maken van elkaars kennis, expertise en ervaring werken de twee waterbeheerders efficiënter en wordt de kwaliteit van het werk in de watersector vergroot.

Vanuit inkoop aanbesteding zijn op gebied van kennisoverdracht, gezamenlijk opleiden en personeelsuitwisseling flinke stappen gezet. Dat geldt ook voor het meten en monitoren van de waterkwaliteit en -kwantiteit. Gezamenlijk onderzoek naar doelmatige monitoring heeft geleid tot concrete voorstellen voor en uitvoering van het gezamenlijk inrichten en beheren van (regionale) meetnetten.

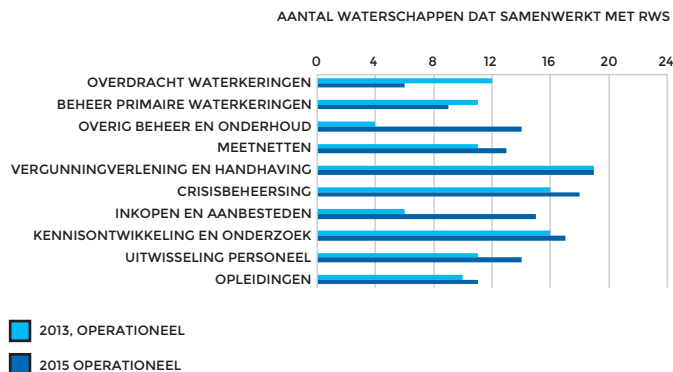
Vergunningverleners en handhavers van Rijkswaterstaat en een aantal waterschappen beschikken dankzij slimme samenwerking over een nieuw ICT-systeem waarmee gegevens gecentraliseerd

en werkprocessen geüniformeerd worden. Het systeem is nu in gebruik bij Rijkswaterstaat en 8 waterschappen, vanaf oktober 2016 bij 9 waterschappen.

Op het gebied van informatievoorziening heeft het Informatiehuis Water (IHW) verdere gestalte gekregen. IHW is een gezamenlijk initiatief van de waterschappen, provincies en Rijkswaterstaat. Het IHW werkt aan uniforme, toegankelijke en bruikbare informatie over water. De afgelopen periode is dit gerealiseerd voor waterkwaliteit: het IHW heeft de Kaderrichtlijn Water informatie verzameld en ontsloten via het Waterkwaliteitsportaal. Het IHW ontwikkelt zich de komende tijd door op de domeinen waterveiligheid en waterkwantiteit

Andere onderwerpen waar wordt samengewerkt zijn de professionalisering van de leidraden normeringen waterkeringen, crisisbeheersing, mobiliteit en areaalbeheer. De volgende figuur geeft voor diverse onderwerpen aan hoeveel waterschappen er eind 2013 en eind 2015 een operationele samenwerking met de regionale directies van Rijkswaterstaat hadden.

Ontwikkeling van de samenwerking tussen de waterschappen en Rijkswaterstaat op een aantal terreinen

Te zien is dat er op vrijwel alle onderwerpen een intensivering van de samenwerking heeft plaatsgevonden. Alleen op het gebied van het beheer van primaire waterkeringen en de overdracht van waterkeringen lijkt sprake van een vermindering van de intensiteit van de samenwerking. Wat betreft de overdracht van waterkeringen is dit te verklaren uit het feit dat dit een activiteit is die op projectbasis plaatsvindt en dus een incidentele samenwerking betreft.

Samenwerking leidt tot lagere perceptiekosten van waterschapsbelastingen

Een terrein waarop de waterschappen intensief de samenwerking met elkaar en de gemeenten hebben gezocht en blijven zoeken is het opleggen en invorderen van belastingen. In het afgelopen decennium heeft ieder waterschap één of meer keer onderzocht welke vorm van samenwerking op dit terrein in zijn situatie het best passend is. Ultimo 2015 geldt dat drie waterschappen tot de conclusie zijn gekomen dat samenwerking in hun gevallen niet leidt tot verlaging van de kosten, verhoging van de kwaliteit en verlaging van de kwetsbaarheid. De overige 20 waterschappen hebben de uitvoering van hun belastingtaken ondergebracht in een samenwerkingsverband. Soms is dit een samenwerkingsverband van één waterschap met meer gemeenten, maar vaak is dit een organisatie waarin enkele waterschappen de krachten hebben gebundeld en waarbij nu steeds meer gemeenten aanhaken.

Er is in beeld gebracht hoe het aantal gemeenten waarmee de waterschappen en hun belastingkantoren samenwerken zich ontwikkelt. Voor een goed begrip van de cijfers is het van belang te weten dat er in ons land ook samenwerkingsverbanden zijn waaraan alleen gemeenten deelnemen, waardoor het niet voor alle gemeenten interessant is aan te haken bij (de samenwerkingsverbanden van) de waterschappen.

Aantal gemeenten aangehaakt bij samenwerking op gebied van belastingheffing en invordering van waterschappen

	2013	2015
Samenwerking o.g.v. kwijtschelding	201	242
Bredere samenwerking o.g.v. belastingheffing en -invordering	85	107
Uitvoering van taxaties Wet waardering onroerende zaken	81	105

Wat betreft het proces van kwijtschelding van belastingen is het aantal gemeenten waarmee wordt samengewerkt gestegen van 201 in 2013 naar 242 in 2015. Voor de bredere samenwerking op het gebied van de belastingheffing en -invordering is het aantal gemeenten gestegen van 85 in 2013 naar 107 in 2015. Het gemeenten waarvoor de (samenwerkingsverbanden van) waterschappen de taxaties voor de Wet Waardering onroerende zaken uitvoeren¹¹ is gestegen van 81 in 2013 tot 105 in 2015.

Het opleggen en innen van de waterschapsbelastingen kost geld. We noemen dit 'perceptiekosten'. Hieronder vallen bijvoorbeeld

11 De waarde van panden die aldus wordt vastgesteld wordt gebruikt voor andere de onroerendezaakbelasting van de gemeenten, de watersysteemheffing van de waterschappen en het eigenwoningforfait van de Rijksbelastingdienst. De waardering is formeel een taak van de gemeenten.

de kosten van het inwinnen van de gegevens die nodig zijn om aanslagen te kunnen samenstellen, het maken en versturen van aanslagbiljetten en het nemen van maatregelen als aanslagen niet op tijd worden betaald. De perceptiekosten worden uitgedrukt in een percentage van de opgelegde belastingopbrengst. De intensivering van de samenwerking heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan de daling van de perceptiekosten. In vergelijking met 2007 is het aandeel van de perceptiekosten inmiddels 35% lager.

Perceptiekosten als aandeel van de opgelegde belastingopbrengst

	2007	2009	2011	2013	2015
Perceptiekosten	6,4%	5,3%	5,0%	4,4%	4,1%

Spoor 3: Ontwikkeling van de geleverde prestaties.

In het kader van de monitoring van het Bestuursakkoord Water is een aantal van de prestaties van de waterschappen als kernprestaties benoemd. Deze worden betrokken bij het volgen van de afspraken over de gematigde lastenontwikkeling en de te realiseren besparingen. Er moet immers worden voorkomen dat de besparingen ten koste gaan van de kwaliteit van de taakuitoefening en van de dienstverlening. De tabel hierna geeft aan dat deze prestaties vrijwel zonder uitzondering een positieve ontwikkeling doormaken.

Ontwikkeling prestaties waterschappen die ook in kader van BAW worden gemonitord

Prestatie-indicator ¹²	Resultaat 2011	Resultaat 2013	Resultaat 2015
% lengte primaire waterkeringen dat aan de normen voldoet	62%	69%	73%
Lengte regionale waterkeringen dat is getoetst (km)	7.867	8.838	8415
Lengte getoetste regionale waterkeringen dat aan de normen voldoet (km)	5.072	5.944	4.822
% oppervlakte beheergebieden dat voldoet aan normen voorkoming van onaanvaardbare wateroverlast	99,0%	99,1%	99,1%
% waterlichamen waar oppervlaktewater voldoet aan normen prioritaire en gevaarlijke stoffen (gegevens 2009, 2013 en 2015) ¹³	77%	53%	43%
% zwemwaterlocaties voldoende aan normen Zwemwaterrichtlijn 2006	92% ¹⁴	95%	97%
Voldoen aan de afnameverplichting zuivering	97,3%	98,6%	97,6%
Zuiveringsprestatie	86,8%	87,1%	87,2%
Rendement verwijdering zuurstofbindende stoffen	92,1%	92,5%	93,0%
Rendement verwijdering stikstof	83,9%	83,9 %	83,7%
Rendement verwijdering fosfaat	84,5%	84,7%	85,1%
Naleving lozingseisen	97,5%	98,7%	99,0%
Totaal energieverbruik zuiveringsbeheer	7839 TJ	7716 TJ	7500 TJ
Energie-efficiencyverbetering per jaar zuiveringsbeheer	3,0%	3,0%	3,1%
Aandeel duurzame energie in het zuiveringsbeheer	93,1%	102,2%	103%
Aandeel eigen productie van totaal energieverbruik zuiveringsbeheer	30,5%	33 %	32%
Niet beschikbaar zijn afvalwatertransportsystemen a.g.v. storingen (gegevens 2009 en 2012)	0,77%	0,30%	
Niet beschikbaar zijn afvalwaterzuiveringsinstallaties a.g.v. storingen (gegevens 2009 en 2012)	1,59%	0,61%	
% vergunningaanvragen Waterwet en keur binnen wettelijke termijnen afgewikkeld	87%	92%	92%
Aandeel duurzame inkoop	88%	93%	98%

¹² Niet alle indicatoren worden jaarlijks gemeten

¹³ In beide periodes heeft de Europese Commissie de eisen aangescherpt en stoffen toegevoegd.

¹⁴ Gemeten in 2012

DIGITALE VOLWASSENHEID

Met 77% digitale volwassenheid scoren de waterschappen het hoogst van alle overheden. Gemiddeld is dit 62%

Waterschappen richten hun diensten in op de vraag van burgers en bedrijven

●●● WATERSCHAPPEN ZIJN :

toegankelijk
transparant
alert
betrouwbaar
werken samen

8 DIENSTVERLENING IN CIJFERS

Alle waterschapstaken zijn diensten aan de samenleving. We werken aan het steeds slimmer inrichten van onze dienstverlening, samen met de omgeving waar we deel van uitmaken.

Vanwege het belang dat de waterschappen toekennen aan participatie van de stakeholders, vroegen zij in 2015 naar hun visie op het watersysteem; een van de belangrijkste factoren van onze leefomgeving. Deze staat door klimaatverandering en steeds grotere gebruiksintensiteit onder druk. Met als motto “Heb Lef” gaven onze stakeholders aan hoe de waterschappen in verbinding met de samenleving de toekomst tegemoet kunnen treden. De waterschappen pakken die uitgestoken hand graag aan.

Omgevingswet en digitalisering van de dienstverlening

De maatschappelijke vraag naar transparantie en optimale dienstverlening wordt steeds groter. De nieuwe Omgevingswet moet zorgen voor meer samenhang en een hoger serviceniveau als het gaat om regelgeving op het gebied van ruimte en milieu. De Omgevingswet streeft daarom naar optimaal gebruiksgemak voor burger, bedrijf en overheid, wil initiatieven van onderop maximaal ruimte bieden, de publieke besluitvorming over projecten in de leefomgeving versnellen en navolgbare beslissingen faciliteren.

De Omgevingswet gaat onder andere de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht, de Wet Ruimtelijke ordening de Waterwet en de

Wet milieubeheer vervangen. De Omgevingswet treedt in 2019 in werking.

Om de doelen van de omgevingswet te laten slagen, is een belangrijke rol weggelegd voor digitalisering. Om richting te geven aan alle digitale ontwikkelingen – ook buiten de omgevingswet – hebben de waterschappen het DigiKompas opgesteld, dat in de zomer van 2016 werd gepresenteerd aan de DigiCommissaris.

Het DigiKompas benoemt 5 principes die waterschappen hanteren voor de ontwikkeling van hun digitale dienstverlening:

- [Waterschappen zijn toegankelijk](#)
- [Waterschappen reageren alert](#)
- [Waterschappen werken samen](#)
- [Waterschappen zijn transparant](#)
- [Waterschappen zijn betrouwbaar](#)

Elk jaar wordt in opdracht van de ministeries van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en Economische Zaken de “Digitale volwassenheid” onderzocht van de gemeenten, provincies en waterschappen¹⁵. Een product is 100% digitaal volwassen wanneer het digitaal veilig en zeer gemakkelijk is in gebruik. Een product is onvolwassen (0% volwassen) als bijvoorbeeld een aanvraag alleen schriftelijk bij de balie kan worden ingediend.

15 Meting aanbod digitale dienstverlening 2015, Deloitte, januari 2016

De waterschappen hebben de hoogste score in deze meting en behalen in 2015 een percentage van 77% ten opzichte van 73% in 2014 (het gemiddelde van alle overheden in 2015 is 62% digitale volwassenheid).

Informatieveiligheid

Digitalisering kent een keerzijde: cybercrime en andere inbreuken op de informatieveiligheid vormen een steeds grotere bedreiging voor burgers, bedrijven en publieke organisaties. Ook de waterschappen zijn niet gevrijwaard van deze bedreigingen. Informatieveiligheid heeft niet alleen betrekking op de bestuurlijke en de technische informatievoorziening, maar vraagt ook aandacht voor de wijze waarop de organisatie en de medewerkers met informatie omgaan.

Waterschappen erkennen dat informatieveiligheid van cruciaal belang is voor goede dienstverlening en taakuitoefening, waarbij de digitale component steeds verder toeneemt.

Om de bewustwording van de verschillende aspecten van informatieveiligheid te vergroten zijn in 2015 meerdere bijeenkomsten georganiseerd. Verder loopt er een pilot voor het afhandelen van meldingen en incidenten (Nationaal Respons Netwerk) en is een baseline informatieveiligheid voor waterschappen opgesteld. Ook is er een groot aantal producten voor waterschappen beschikbaar, zoals een template voor een informatieveiligheidsplan en een methodiek voor de uitwerking van risicoanalyse.

In 2015 werd het rijksbrede systeem van verplichtende zelfregulering van kracht. Doel hiervan was dat informatieveiligheid onderdeel wordt van de reguliere bedrijfsprocessen en dat overheden zelf verantwoordelijk zijn om de voortgang op de afgesproken route te monitoren en bij te sturen.

De Unie van Waterschappen stelt een algemene rapportage op die via het Ministerie van Binnenlandse Zaken aan de Tweede Kamer wordt aangeboden.

Uit de laatste rapportage blijkt dat de verlenging van het programma in 2015 succesvol is geweest en binnen planning, budget en scope is gebleven. Het programma heeft eraan bijgedragen dat het onderwerp informatieveiligheid op de agenda's van de waterschappen staat en dat bestuurders en managers (beter) weten wat informatieveiligheid voor hun waterschap betekent.

Servicenormen

De waterschappen werken volgens de in 2011 vastgestelde 'Waterschapsvisie op dienstverlening'. Dit betekent dat zij de vragen van burgers, bedrijven en belangengroepen centraal stellen en hun dienstverlening hierop inrichten.

Eén van de afspraken uit deze visie is de ontwikkeling van een set gezamenlijke servicenormen waarmee de dienstverlening wordt geoptimaliseerd.

De waterschappen zijn goed op weg om de doelstelling te halen, maar het kost tijd om de systemen te implementeren: eind 2015 hanteerde de helft van de waterschappen de gezamenlijke servicenormen (20% in 2013) en was het grootste deel van de rest (80%) nog bezig deze in te voeren. Er zijn ook waterschappen die hun eigen set servicenormen hebben vastgesteld en ingevoerd.

Tijdige afhandeling klachten, bezwaren en vergunningaanvragen
Wie vindt dat een waterschap onjuist of onzorgvuldig heeft gehandeld, kan een klacht indienen. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om een te hoog of te laag waterpeil of schade door bijvoorbeeld baggeren. Iemand kan ook een klacht hebben over de omgeving (bijvoorbeeld de aanwezigheid van blauw algen, dode vissen of afval in het water). Een dergelijke klacht wordt in de regel gezien als een melding. Waterschappen bepalen zelf wanneer zij een reactie als klacht registreren. Voor het afhandelen van klachten is geen wettelijke termijn. De waterschappen hanteren verschillende termijnen voor verschillende soorten klachten.

Het aantal reacties zegt niet perse iets over de prestaties van het waterschap. Het kan ook een signaal zijn dat men het waterschap goed weet te vinden. Het is daarbij wel belangrijk dat waterschappen alert reageren op klachten en meldingen; dit wordt gemeten door te kijken naar het aandeel van de klachten dat tijdig is afgehandeld.

Afhandeling van klachten in 2015 binnen de termijn, naar aard van de klacht

Aard van de klacht	Aandeel tijdige afhandeling
Klacht over organisatie of medewerkers	91%
Klacht over taakuitoefening	70%
Klacht over vergunningverlening	93%

Belanghebbenden die het niet eens zijn met hun belastingaanslag, kunnen hiertegen bezwaar maken. De wettelijke termijn voor afhandeling is zes weken. In 2015 is 85% van de bezwaarschriften binnen de wettelijke termijn afgehandeld. Dit is een stijging ten opzichte van het percentage van 75% in 2013, toen de termijn net was teruggebracht naar 6 weken.

Een watervergunning is nodig voor bijvoorbeeld het lozen van afvalwater op oppervlaktewater. In de watervergunning worden voorschriften gesteld om het watersysteem te beschermen. 92% van de aanvragen voor een watervergunning is binnen de wettelijke termijn afgehandeld, net zoals in 2013.

WILT U MEER INFORMATIE?

Op waterschapsspiegel.nl vindt u alle cijfers die gebruikt zijn bij de totstandkoming van deze rapportage. Hier vindt u ook andere bedrijfsvergelijkingen zoals de *bedrijfsvergelijking Zuiveringsbeheer 2015* en het *jaarlijkse Belastingboekje*.

Alle onderliggende gegevens zijn als open data beschikbaar.

BEZOEKADRES

Koningskade 40
2596 AA Den Haag
070 351 97 51
Nederland

POSTADRES

Postbus 93218
2509 AE Den Haag
Nederland

info@uvw.nl
www.uvw.nl